

บทที่ 4

การปรับความสัมพันธ์จีน-เวียดนาม

ความนำ

แม้ว่าการทำสงครามระหว่างจีนและเวียดนามตลอดระยะเวลากว่า 30 วันจะสิ้นสุดลง แต่ความขัดแย้งระหว่างสองประเทศก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ทุกขณะ โดยการรุกรานตามพรมแดน ซึ่งกันและกันก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และทั้งสองประเทศก็ยังคงกล่าวประณามถึงการรุกรานซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ดังนั้น หลังจากวันที่ 16 มีนาคม ค.ศ.1979 แม้ว่าจีนจะประกาศถอนกองกำลังของตนทั้งหมดออกจากเวียดนามแล้วก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็ยังคงมีความตึงเครียดอยู่

อย่างไรก็ตาม หลังจากสงครามระหว่างจีนและเวียดนามสิ้นสุดลง ทั้งจีนและเวียดนามต่างแสวงหาหนทางที่จะนำไปสู่การเจรจา เพื่อหาข้อยุติความขัดแย้งระหว่างกันหลายครั้ง แต่การเจรจาระหว่างสองประเทศก็ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นทางการ เนื่องจากความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้ง และความคลางแคลงใจซึ่งกันและกัน ที่ถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอีกมากมายที่ส่งผลให้การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามไม่ง่ายดายนัก ดังนั้น ในการศึกษาความสัมพันธ์จีน-เวียดนาม ก่อนและหลังสงครามสั่งสอน ค.ศ.1979 ในบทที่ 4 จึงได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพยายามปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม, ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการปรับความสัมพันธ์และการเจรจาระหว่างจีนและเวียดนาม, การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม, กระบวนการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม รวมทั้งความสัมพันธ์โดยรวมหลังการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจถึงพัฒนาการของการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ

การพยายามปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม

หลังจากสงครามระหว่างจีนและเวียดนามยุติลง แม้ว่าจะมีการพยายามเจรจาร่วมกันระหว่างจีนและเวียดนามหลายครั้ง แต่การประชุมระหว่างสองประเทศก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นทางการจนกระทั่งวันที่ 7 เมษายน ค.ศ.1979 จีนและเวียดนามก็สามารถตกลงที่จะเจรจาร่วมกัน โดยเวียดนามได้ยอมรับข้อเสนอของจีนในการเจรจาเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันให้

เป็นปกติ¹ ซึ่งหลังจากตกลงในการเจรจาร่วมกันแล้ว ทั้งสองประเทศจึงกำหนดให้มีการเจรจาร่วมกันในระดับบรรณรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในวันที่ 14 เมษายน ค.ศ.1979

และการประชุมระหว่างจีนและเวียดนามเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสองประเทศก็ได้เริ่มขึ้นในวันที่ 14 เมษายน ค.ศ.1979 โดยฟานเหียน (Phan Hien) รองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม และหันเหนียนหลง (Han Nianlong) รองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนได้ประชุมร่วมกันที่กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม โดยในการประชุมครั้งนี้ทั้งจีนและเวียดนามต่างยังคงกล่าวหาถึงการรุกรานและครอบครองดินแดนซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ฟานเหียนก็ได้เสนอข้อเสนอ 3 ประการ (three-point proposal) เพื่อเจรจายุติความขัดแย้ง โดยมีสาระสำคัญ ได้แก่²

1. จัดตั้งเขตปลอดทหารตามแนวพรมแดนของทั้งสองฝ่าย ประมาณ 3-5 กิโลเมตร และจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมร่วม (joint control committee) เพื่อทำหน้าที่แก้ปัญหาตามพรมแดนระหว่างจีนและเวียดนาม

2. พื้นฟูความสัมพันธ์ขั้นปกติระหว่างจีนและเวียดนาม โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5 ประการ เช่นเดียวกับกับการฟื้นฟูการติดต่อค้าขายตามชายแดน

3. แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดินแดน โดยอยู่บนพื้นฐานของสนธิสัญญาจีน-ฝรั่งเศส ค.ศ.1887-1895 และข้อตกลงระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ของจีนและพรรคลาวดองของเวียดนามในการเคารพเส้นเขตแดนและรักษาสถานภาพเดิมของพรมแดน ค.ศ.1957-1958

แต่จีนปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าวของเวียดนาม และได้เสนอเงื่อนไข 8 ประการ (eight-point proposal) ของตนในการแสวงหาทางบรรลุดำเนินความสัมพันธ์ขั้นปกติระหว่างสองประเทศ โดยมีสาระสำคัญ คือ³

1. แก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างจีนและเวียดนาม โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5 ประการ

¹ "VN agrees to talks," *The Nation* (8 April 1979): 1.

² Rudiger Machetzki, "The Interests and Objectives of the PRC in Indochina," in *Indochina and Problems of Security and Stability in Southeast Asia*, ed. Khien Theeravit (Papers and Discussion of the Conference held at The Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, Bangkok 19-21 June 1980), p.118.

³ Ibid.

2. ดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้า "anti-hegemonial policy" โดยทั้งจีนและเวียดนามจะไม่ดำเนินนโยบายครองความเป็นเจ้าทั้งในอินโดจีน, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือบริเวณอื่นๆ นอกจากนี้ทั้งจีนและเวียดนามยังต้องป้องกันไม่ให้ประเทศที่สามดำเนินนโยบายครองความเป็นเจ้า และจะไม่ให้ประเทศอื่นใช้ฐานทัพของประเทศตน และจีนกับเวียดนามจะไม่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางทหารเพื่อต่อสู้ซึ่งกันและกัน

3. ดำเนิน การแก้ปัญหาความขัดแย้งทางพรมแดน โดยยึดหลักการกำหนดเส้นเขตแดนตามสนธิสัญญาจีน-ฝรั่งเศส ปี ค.ศ.1887-1895

4. เคารพในเขตแดนทางทะเล 12 ไมล์ทะเลและเขตเศรษฐกิจพิเศษ (exclusive economic zones) ในบริเวณอ่าวตังเกี๋ย (Gulf of Tonkin) ตามหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องทะเล (Internation Law of the Sea)

5. ยอมรับกรรมสิทธิ์ของจีนในบริเวณหมู่เกาะซีซา (Xisha) และหมู่เกาะหนานซา (Nansha) รวมทั้งบริเวณใกล้เคียงอื่นๆ นอกจากนี้จีนยังเสนอให้เวียดนามถอนกองกำลังของตนทั้งหมดออกจากหมู่เกาะหนานซาทันที

6. ให้มีการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของชาวเวียดนามเชื้อสายจีน (ชาวฮั่ว) ในเวียดนามและสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองเวียดนามในจีน

7. ให้เวียดนามรับผู้ลี้ภัยชาวฮั่วกลับประเทศ

8. ให้มีการฟื้นฟูการคมนาคมทางการบิน, ทางรถไฟ และการติดต่อสื่อสารทางไปรษณีย์และการติดต่อค้าขายระหว่างสองประเทศให้เป็นปกติ

อย่างไรก็ตาม เวียดนามก็ได้ปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าวของจีนเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นแม้ว่าจะมีความพยายามเจรจาระหว่างสองประเทศ แต่การประชุมดังกล่าวก็ยังหาข้อสรุปในการแก้ปัญหาพร้อมกันไม่ได้ แต่ทั้งจีนและเวียดนามต่างก็ยังคงพยายามเจรจาร่วมกันอยู่ โดยตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ.1979 ถึงเดือนมีนาคม ค.ศ.1980 ทั้งจีนและเวียดนามได้มีการเจรจาเพื่อแก้ปัญห ความขัดแย้งระหว่างกันหลายต่อหลายครั้ง ซึ่งมีการเจรจาทั้งหมด 17 ครั้ง โดยจัดการประชุมในกรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม 5 ครั้ง และในกรุงปักกิ่งประเทศจีนอีก 12 ครั้ง⁴

แต่กระนั้นก็ตาม แม้ว่าขณะที่ทั้งจีนและเวียดนามประชุมร่วมกันอยู่ ก็ยังคงมีการกล่าวประณามจากสื่อของทั้งสองประเทศถึงการคุกคาม การบุกรุก และการรุกรานตามพรมแดนซึ่งกันและกันอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวหาว่า ทั้งสองประเทศต่างยังคงเตรียมความพร้อมทาง

⁴ Masashi Nishihara, "The Sino-Vietnamese War of 1979 Only The First Round?," In *Southeast Asia Affair* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1980), p.75.

การทหารเพื่อการต่อสู้กันอยู่ทุกขณะ โดยเวียดนามได้กล่าวว่า "ตั้งแต่วันที่ 16 มีนาคม - 16 เมษายน ค.ศ.1979 กองกำลังจีนได้กระทำการยั่วยุและบุกรุกเวียดนามมากกว่า 60 ครั้ง และยิ่งกว่านั้น เวียดนามยังกล่าวอีกว่า กองกำลังตามพรมแดนของจีนมากกว่า 500,000 นายยังคงครอบครองสถานที่ของเวียดนามกว่า 10 แห่ง และได้ขุดสนามเพลาะ รวมทั้งสร้างป้อมปราการตามพรมแดนเวียดนาม-จีนอีกด้วย"⁵ ขณะที่จีนก็กล่าวว่า "ตั้งแต่วันที่ 9 เมษายน ค.ศ.1979 เป็นต้นมา กองกำลังเวียดนามได้คุกคามตามพรมแดนจีนมากกว่า 8 ครั้ง นอกจากนี้เรือของเวียดนามยังได้บุกรุกเข้าสู่น่านน้ำของจีนบริเวณหมู่เกาะพาราเซลมากกว่า 4 ครั้ง"⁶

ดังนั้น จากทำที่ดังกล่าวส่งผลให้การเจรจาระหว่างสองประเทศ จึงยังคงไม่สามารถบรรลุข้อตกลงและไม่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างจีนและเวียดนามได้ นอกจากนี้ทำที่ดังกล่าวยังส่งผลให้ในทศวรรษ 1980 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามจึงยังคงมีความตึงเครียดอยู่ ดังจะเห็นได้จากยังมีการกล่าวหาซึ่งกันและกันอยู่เสมอถึงการใช้อำนาจทางทหารรุกรานตามพรมแดน

แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งสองประเทศก็ยังคงพยายามรักษาความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่ ดังจะเห็นได้จากในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ 5 (VCP's 5th Congress) ในปี ค.ศ.1982 เวียดนามได้แสดงท่าทีในการเปลี่ยนทัศนคติของตนต่อจีน โดยคณะกรรมการการเมืองของเวียดนาม (Central Committee's Political) ได้พูดถึงนโยบายของเวียดนามต่อจีนและได้เรียกร้องให้มีการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ โดยได้กล่าวว่า "พวกเราสนับสนุนนโยบายมิตรภาพและการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และประชาชนชาวจีน พวกเราสนับสนุนนโยบายรักษาความสัมพันธ์ขั้นปกติระหว่างสองประเทศ โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ขณะที่ในปี ค.ศ. 1985 ประธานาธิบดีของจีนได้ส่งสาส์นแสดงความยินดีแก่เวียดนามในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 40 ปีของการก่อตั้งประเทศเวียดนาม นอกจากนี้ทั้งสองประเทศยังมีการติดต่อและแสดงความยินดีในโอกาสพิเศษต่างๆ อย่างต่อเนื่อง แต่การติดต่อดังกล่าวก็เป็นเพียงการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันเท่านั้น

โดยในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ครั้งที่ 6 (Congress of Communist Party) ระหว่างวันที่ 5-8 ธันวาคม ค.ศ.1986 หลังจากประกาศความตั้งใจของเวียดนามที่ร่วมกับประชาชนโลกเพื่อความก้าวหน้าของมวลชน ในการต่อต้านจักรวรรดินิยมและกลุ่มปฏิกริยา รวมทั้งกล่าวถึงภาระของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในทางการเมืองระหว่าง

⁵ Hanoi proposes establishment of a DMZ," *The Nation* (19 April 1979): 1, 8.

⁶ Hemen Ray, *China's Vietnam War*, p.115.

ประเทศแล้ว ตรงจีนให้สิทธิการพรรคคอมมิวนิสต์สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังได้แถลงถึงนโยบายต่างประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนาม ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ได้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ในคำแถลงนโยบายต่างประเทศของผู้นำเวียดนามคือ การประกาศสนับสนุนนโยบายของสหภาพโซเวียตในการปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีน และนับเป็นครั้งแรกที่ผู้นำเวียดนามบรรยายอย่างยืดยาวถึงผลประโยชน์ร่วมของทั้งสองประเทศ โดยกล่าวย้าว่า “เวียดนามตัดสินใจที่จะใช้ความพยายามทุกวิถีทางในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับจีนให้เป็นปกติ เราเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ทั้งสองประเทศจะเริ่มต้นเจรจากันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาที่เรื้อรังมานานในความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม เราขอย้ำอีกครั้งว่า เวียดนามพร้อมที่จะเจรจากับจีนทุกที่ ทุกเวลาและในทุกระดับ เพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนของทั้งสองประเทศ และเพื่อสันติภาพในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และของโลก⁷ และในการประชุมครั้งนี้เวียดนามได้ยุติการพูดถึงความขัดแย้งกับจีน หลังจากนั้น ในปี ค.ศ.1988 สมัชชาของเวียดนามก็ได้กล่าวถึงการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างเวียดนามกับจีน

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามมีท่าทีที่ผ่อนคลายความตึงเครียดลงนั้น ในเวลาเดียวกัน ความขัดแย้งระหว่างสองประเทศก็ยังคงมีความรุนแรงอยู่ทุกขณะ ดังจะเห็นได้จากในเดือนมีนาคม ค.ศ.1988 จีนและเวียดนามยังคงมีกรณีพิพาททางทะเลซึ่งกันและกันอยู่ โดยจีนกับเวียดนามได้ปะทะกันบริเวณหมู่เกาะสแปรตลีย์ ซึ่งนำไปสู่การครอบครองบางส่วนของหมู่เกาะโดยจีน นอกจากนี้ความตึงเครียดตามพรมแดนของทั้งสองประเทศก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจีนกับเวียดนามจะยังคงมีความตึงเครียดระหว่างกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามก็ดูเหมือนจะมีปัจจัยที่นำไปสู่การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันในระดับปกติ โดยในช่วงครึ่งปีหลังของปี ค.ศ.1988 ความขัดแย้งตามพรมแดนระหว่างจีนกับเวียดนามได้ลดน้อยลง และในสิ้นปี ค.ศ.1988 การค้าตามพรมแดนของทั้งสองประเทศได้ปรากฏขึ้น โดยหลังจากที่ความขัดแย้งและการทำสงครามระหว่างจีนกับเวียดนามในต้นปีค.ศ.1979 ส่งผลให้จีนคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อเวียดนาม แต่อย่างไรก็ตาม สัญญาของการค้าระหว่างจีนกับเวียดนามเริ่มดีขึ้น ประกอบกับขณะเดียวกัน ความตึงเครียดตามพรมแดนจีนและเวียดนามก็ได้ลดน้อยลง และในปลายทศวรรษ 1980 การค้าตามพรมแดนระหว่างสองประเทศก็ปรากฏมากขึ้น

⁷ ศรีประภา เพชรมีศรี, “นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม,” ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, (บรรณาธิการ) สีดา สอนศรี (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538.), หน้า 310.

โดยการค้าระหว่างสองประเทศได้ประสบความสำเร็จ ในปลายปี ค.ศ.1987 เมื่อเวียดนามและจีนได้บรรลุข้อตกลง 5 ข้อ ซึ่งมีสาระสำคัญที่ส่งเสริมการค้าตามชายแดนระหว่างสองประเทศ ได้แก่⁸

1. ให้มีการหยุดยิงตลอดแนวพรมแดนทั้งสองประเทศ
2. ยุติการกล่าวประณามผ่านสื่อต่างๆ
3. ควบคุมกิจกรรมทางทหารตลอดแนวพรมแดน
4. ยุติการคุกคามซึ่งกันและกัน
5. เปิดให้มีการค้าตามพรมแดนอย่างเสรีและอนุญาตให้มีการแลกเปลี่ยนการค้าและการเดินทาง

นอกจากนี้ นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1989 เป็นต้นมา จีนและเวียดนามได้มีการติดต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้งสองประเทศอยู่เสมอ เช่น เดือนมกราคม ค.ศ.1989 ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามได้เดินทางเยือนกรุงปักกิ่งและร่วมเจรจากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีน และการประชุมในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1989 เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามได้พบกับรองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนในการประชุมปารีส (Paris Conference) ในกรณีของกัมพูชา แม้ว่าการพบปะกันดังกล่าวจะไม่นำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม แต่ก็ถือเป็นสัญญาณสำคัญที่จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์กันในอนาคต

และสัญญาณของความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนกับเวียดนามก็ชัดเจนขึ้น โดยในการประชุมสมัชชาแห่งชาติของพรรคเวียดนามครั้งที่ 7 (Vietnam's Seventh Party Congress) ในปลายเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1990 เวียดนามได้ดำเนินการสร้างความสัมพันธ์กับโซเวียตและประเทศสังคมนิยมอื่นๆ และเวียดนามยังได้พัฒนาความสัมพันธ์ของตนกับลาวและกัมพูชา นอกจากนี้เวียดนามยังได้วางเป้าหมายต่อไปในการสร้างความร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนและประเทศจีน และการประชุมครั้งนี้ได้เกิดสัญญาณสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม โดยพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันกับจีน

และความสัมพันธ์ของเวียดนามกับจีนได้โดดเด่นขึ้นที่การประชุมคณะกรรมการกลางครั้งที่ 11 (eleventh Central Committee plenum) ที่จัดขึ้นในวันที่ 7-12 มกราคม ค.ศ.1991 ซึ่งการประชุมครั้งนี้เวียดนามได้ยอมรับข้อเสนอของจีนในการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

⁸ Frank Frost, *Vietnam's Foreign Policy Dynamics of Change* (Institute of Southeast Asian Studies; Singapore, 1993), p.33.

นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลให้เวียดนามปรับตัวเข้าหาจีนมากขึ้น คือ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและพันธมิตรในค่ายคอมมิวนิสต์ในปลายทศวรรษ 1980 และในปี ค.ศ.1991 ส่งผลให้เวียดนามหมดที่พึ่งอย่างสิ้นเชิง แม้ว่าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศจะฟื้นตัวขึ้น แต่เวียดนามก็ยังคงต้องการความช่วยเหลืออย่างมหาศาลจากนานาประเทศ โดยเฉพาะจากโลกตะวันตก ดังนั้น เมื่อสหภาพโซเวียตประกาศตัดความช่วยเหลือให้แก่เวียดนามตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1991 และ ยุบสมัชชาความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ.1991 จากการขาดที่พึ่งพิงดังกล่าว ส่งผลให้เวียดนามต้องปรับท่าทีของตนต่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ โดยเวียดนามได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เปิดกว้างมากขึ้น เพื่อให้ประเทศสามารถดึงดูดการลงทุนทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ดังนั้น จากการปรับท่าทีในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม ส่งผลให้ทั้งสองประเทศต่างแสวงหาความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนการค้าระหว่างกันและกัน และจากท่าทีดังกล่าว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามมีท่าทีที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามจะมีปัจจัยที่นำไปสู่การปรับปรุงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้งจึงยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ดังนั้น การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม จึงยังคงมีปัจจัยที่เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคที่จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามอีกครั้งหนึ่ง

ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการปรับความสัมพันธ์และการเจรจาระหว่างจีนและเวียดนาม

จากความพยายามในการเจรจาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการแสวงหาหนทางที่จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามหลายต่อหลายครั้ง แต่ความสัมพันธ์ที่ยังอยู่บนพื้นฐานของความคลางแคลงใจและความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์นั้น ส่งผลให้กระบวนการการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศไม่ก้าวหน้านัก

อย่างไรก็ตาม การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามก็มีทั้งโอกาสและอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นทั้งปัจจัยส่งเสริมและขัดขวางในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยต่างๆ ได้ ดังนี้

1. การปรับความสัมพันธ์จีน-สหภาพโซเวียต

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1950 จากความขัดแย้งทางแนวคิดและอุดมการณ์ ส่งผลให้จีนและสหภาพโซเวียตมีความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างกันตลอดมา และหลังจากการทำสงครามระหว่างจีนกับเวียดนามในปี ค.ศ.1979 ยิ่งส่งผลให้ความตึงเครียดระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตมีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากสหภาพโซเวียตถือเป็นพันธมิตรสำคัญของเวียดนาม และตามสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือระหว่างสหภาพโซเวียตและเวียดนาม โดยเฉพาะมาตราที่ 6* ของสนธิสัญญาที่ส่งผลให้เวียดนามมีสถานะที่ใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม ในการสู้รบระหว่างจีนกับเวียดนามดังกล่าว สหภาพโซเวียตก็ไม่ได้ดำเนินการเพื่อช่วยเหลือพันธมิตรเวียดนามเท่าไรนัก เพียงแต่ได้ส่งกองกำลังทางเรือไปเวียดนามเท่านั้น นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังคงเน้นย้ำถึงจุดยืนของตนในกรณีสงครามระหว่างจีนกับเวียดนามว่า สหภาพโซเวียตจะไม่แทรกแซงในความขัดแย้งระหว่างสองประเทศ⁹ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสหภาพโซเวียตจะไม่เข้าแทรกแซงต่อกรณีสงครามดังกล่าว แต่จากพันธะของสนธิสัญญาและความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างสหภาพโซเวียตกับเวียดนาม ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตยังคงตึงเครียดอยู่อย่างต่อเนื่อง

แต่อย่างไรก็ตาม จากความขัดแย้งที่ยาวนานระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตดังกล่าว ก็ได้มีสัญญาณของความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศในปี ค.ศ.1982 เมื่อมีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ซึ่งในขณะนั้นเป็นเลขาธิการคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตได้แสวงหาหนทางในการเจรจาปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต ซึ่งหลังจากนั้นกระบวนการปรับความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศจึงได้เริ่มขึ้น โดยมีการพยายามปรับความสัมพันธ์ 5 รอบ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ค.ศ.1982 จนถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1984¹⁰ และหลังจากนั้น ได้มีการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้งสองประเทศเรื่อยมา

* มาตราที่ 6 ของสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือระหว่างโซเวียตกับเวียดนามระบุว่า ในกรณีที่ประเทศใดประเทศหนึ่งถูกโจมตีหรือคุกคามด้วยการโจมตี อีกประเทศหนึ่งจะต้องขับไล่และดำเนินมาตรการเพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคงให้แก่อีกประเทศหนึ่งทันที (อ้างถึงใน Bruce A.Elleman, "The Sino-Vietnam Conflict," in *Modern Chinese Warfare, 1795-1989* (London: Routledge, 2001), p.201.

⁹ Bruce A.Elleman, "The Sino-Vietnam Conflict," in *Modern Chinese Warfare, 1795-1989*, p.204.

¹⁰ John W.Garver, "The "New Type" of Sino-Soviet Relations" *Asian Survey* Vol.XXIX, No.12 (December 1989): 801.

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตจะมีสัญญาณของความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตก็ยังคงมีอุปสรรคที่สำคัญในการดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างกันอยู่ เนื่องจากทั้งสองประเทศยังคงมีเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต 3 ประการ (three obstacles) ได้แก่¹¹

1. การที่กองกำลังทางทหารของสหภาพโซเวียตจำนวนมากยังคงประชิดพรมแดนทางตอนเหนือของจีนกับสหภาพโซเวียต และการที่สหภาพโซเวียตยังคงกองกำลังทหารอยู่ในมองโกเลีย

2. การครอบครองอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต

3. การที่สหภาพโซเวียตให้การสนับสนุนเวียดนามในการครอบครองกัมพูชา

ดังนั้น เมื่อมีคาอิล กอร์บาชอฟได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ.1985 เขาจึงได้พยายามปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีน โดยพยายามขจัดอุปสรรคทั้งสาม ซึ่งในการประชุมเต็มคณะสมัยวิสามัญ (extraordinary plenary session) ของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียต (Communist Party of the Soviet Union-CPSU) ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1985 มีคาอิล กอร์บาชอฟได้ เรียกร้องให้มีการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต และในเดือนมิถุนายนปีเดียวกัน สัญญาณของความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศได้เริ่มขึ้น เมื่อจ้าวจื่อหยาง (Zhao Ziyang) นายกรัฐมนตรีจีนได้ยอมรับในสุนทรพจน์และความปรารถนาของมีคาอิล กอร์บาชอฟในการปรับปรุงความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับจีน นอกจากนี้ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน เต็งเสี่ยวผิงยังได้กล่าวแก่ นิโคไล โคเซสชู (Nicolai Ceausescu) ประธานาธิบดีโรมาเนียขณะเดินทางเยือนจีนเพื่อสื่อข้อความไปถึงมีคาอิล กอร์บาชอฟผู้นำสหภาพโซเวียต โดยมีใจความว่า “ถ้าสหภาพโซเวียตและจีนสามารถที่จะทำความเข้าใจร่วมกันและประสบความสำเร็จในการกระตุ้นให้เวียดนามถอนกองกำลังออกจากกัมพูชาได้ ผมก็ยินดีที่จะประชุมร่วมกับมีคาอิล กอร์บาชอฟ”

หลังจากนั้น ในปี ค.ศ.1986 มีคาอิล กอร์บาชอฟจึงได้ดำเนินการแก้ปัญหาขจัดอุปสรรคสามประการ โดยในเดือนกรกฎาคมที่กรุงวลาดีวอสต็อก (Vladivostock) มีคาอิล กอร์บาชอฟได้ประกาศถอนกองกำลังทหาร 6 กองพันออกจากอัฟกานิสถาน และเขายังได้ร่วมประชุมกับ

¹¹ Andrew J.Nathan and Robert S.Ross, *The Great Wall and The Empty Fortress: China's Search for Security* (New York: W.W.Norton,1997), p.105.

รัฐบาลมองโกเลีย เพื่อพิจารณาการถอนกองกำลังสหภาพโซเวียตออกจากมองโกเลีย นอกจากนี้ สหภาพโซเวียตยังได้ลดกองกำลังทางทหารที่ประจำอยู่ตามชายแดนที่ติดกับจีน หลังจากนั้น มิคาอิล กอร์บาชอฟยังได้ให้คำมั่นสัญญาในการถอนทหาร 3 กองพันออกจากมองโกเลีย และในเดือนมีนาคม ค.ศ.1989 รัฐบาลสหภาพโซเวียตและมองโกเลียได้ประกาศว่า กองกำลังทางอากาศ 2 กองพันของสหภาพโซเวียตและกองกำลังภาคพื้นดิน 3 กองพัน รวมทั้งกองกำลังติดอาวุธอีก 2 กองกำลังจะถูกถอนออกจากมองโกเลียระหว่างปี ค.ศ.1989 ถึง ค.ศ.1990 ซึ่งการถอนกองกำลังดังกล่าวถือเป็นการถอนกองกำลังของสหภาพโซเวียตที่อยู่ในมองโกเลียออกถึงสามในสี่

หลังจากนั้นต่อมา มิคาอิล กอร์บาชอฟก็ได้จัดปัญหาอัฟกานิสถาน ซึ่งเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหภาพโซเวียต โดยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1988 มิคาอิล กอร์บาชอฟได้ประกาศว่า กองกำลังสหภาพโซเวียตจะถอนออกจากอัฟกานิสถานในเดือนมีนาคม ค.ศ.1989 นอกจากนี้ มิคาอิล กอร์บาชอฟยังได้ลดกองกำลังทางทหารของสหภาพโซเวียตตามแนวพรมแดนที่ติดกับจีน และเขายังได้เสนอให้มีเขตปลอดกองกำลังทางทหารตามแนวพรมแดนจีนกับสหภาพโซเวียตอีกด้วย โดยเขาได้กล่าวว่าสหภาพโซเวียตได้เริ่มใช้หลักการในการ “ป้องกันประเทศอย่างพอเพียงและสมเหตุสมผล” (reasonable defense sufficiency) เพื่อปรับปรุงกองกำลังของตนในการปฏิบัติการกิจตามแนวพรมแดน นอกจากนี้ มิคาอิล กอร์บาชอฟยังได้เสนอให้มีการเจรจาในการถอนกองกำลังร่วมกันระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต เพื่อเปลี่ยนแนวพรมแดนไปสู่เขตของการปฏิสัมพันธ์อย่างสันติภาพและมิตรภาพ (zone of peaceful and friendly interaction) ซึ่งการเจรจาดังกล่าวได้เริ่มขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1989

อย่างไรก็ตาม อุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตคือ ปัญหาแกมพูชา ซึ่งสหภาพโซเวียตได้ให้การสนับสนุนแก่เวียดนาม และการสนับสนุนดังกล่าวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เวียดนามสามารถครอบครองแกมพูชาได้ โดยตลอดทศวรรษ 1980 จีนมักกล่าวเสมอว่า การที่สหภาพโซเวียตให้การสนับสนุนเวียดนามในการรุกรานแกมพูชา ถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต¹² และในเดือนตุลาคม ค.ศ.1985 เต็งเสี่ยวผิงได้ส่งจดหมายถึงมิคาอิล กอร์บาชอฟ โดยมีใจความว่า การที่สหภาพโซเวียตให้การสนับสนุนเวียดนามในการรุกรานแกมพูชานั้น ถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตให้เป็นปกติ ดังนั้น มิคาอิล กอร์บาชอฟจึงได้วางแผนที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีน โดยเขาได้ลดความช่วยเหลือทั้งทางเศรษฐกิจและ

¹² Andrew J. Nathan and Robert S. Ross, *The Great Wall and The Empty Fortress: China's search for security*, p.105.

ทางการทหารที่ให้แก่เวียดนาม และจากการกระทำดังกล่าวถือปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เวียดนาม ถอนกองกำลังออกจากกัมพูชา โดยในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1988 พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้ ประกาศแผนการถอนกองกำลังเวียดนามออกจากกัมพูชา โดยมีกำหนดสิ้นสุดในเดือนกันยายน ค.ศ.1989

นอกจากนั้นในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1988 ขณะที่รองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศของสหภาพโซเวียตประชุมร่วมกับรองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีน นั้น เขาได้บอกกับคู่สนทนาฝ่ายจีนเป็นครั้งแรกว่า การถอนกองกำลังของเวียดนามออกจากกัมพูชา ถือเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ปัญหา กัมพูชา และในสุนทรพจน์ที่คราสโนยาร์ก (Krasnoyarsk) ใน เดือนกันยายน ค.ศ.1988 มิคาอิล กอร์บาชอฟได้ชี้ว่า เขาหวังที่จะยุติปัญหาความขัดแย้งใน กัมพูชาทันทีที่สามารถทำได้ และในหลายๆ สัปดาห์ต่อมาจีนก็ได้ประกาศว่า ฉีเยนฉีเชิน (Qian Qichen) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนจะเดินทางไปเยือนกรุงมอสโกในเดือน ธันวาคม ค.ศ.1988 เพื่อถกเถียงถึงประเด็นความขัดแย้งในกัมพูชา (ซึ่งการเดินทางของฉีเยนฉีเชิน ถือเป็นครั้งแรกที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนได้เดินทางเยือนสหภาพโซเวียต นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1957) โดยโฆษกกระทรวงการต่างประเทศของจีนได้กล่าวถึงคำพูดของฉีเยนฉีเชิน ว่า “ถ้าการเจรจาระหว่างสองประเทศเป็นไปด้วยดี การประชุมสุดยอดระหว่างจีนและสหภาพโซเวียต อาจจะเกิดขึ้นในเร็วๆ นี้”

หลังจากการเยือนสหภาพโซเวียตของฉีเยนฉีเชินในเดือนธันวาคม ค.ศ.1988 สิ้นสุดลง ได้มีข้อตกลงที่มีสาระสำคัญในกรณีของกัมพูชา และเมื่อสิ้นสุดการประชุมกรณีกัมพูชาแล้ว ทั้งสองฝ่ายก็ได้ตกลงในการจัดการประชุมสุดยอดในต้นปี ค.ศ.1989 ซึ่งการประชุมดังกล่าว ถือเป็นหนทางสำคัญที่นำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีของจีนกับสหภาพโซเวียต และในอีกหลายๆ สัปดาห์ต่อมาในวันที่ 6 มกราคม ค.ศ.1989 เวียดนามก็ได้ประกาศถอนกองกำลังทั้งหมดออก จากกัมพูชา โดยมีกำหนดสิ้นสุดในเดือนกันยายน ค.ศ.1989 และต่อมาในเดือนมกราคม เอ็ดวาร์ด เชอวาร์ดเนดส์ (Edouard Chevardnadze) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สหภาพโซเวียตได้เดินทางเยือนกรุงปักกิ่งเพื่อถกเถียงถึงปัญหา กัมพูชาและพูดคุยถึงความสัมพันธ์ ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต (ซึ่งการเดินทางดังกล่าวถือเป็นครั้งแรกของรัฐมนตรีต่างประเทศ สหภาพโซเวียตที่เดินทางเยือนจีน นับตั้งแต่ค.ศ.1959)

และสัญญาณของการสิ้นสุดความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตที่ยาวนานตลอด สองทศวรรษก็เริ่มขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1989 เมื่อ มิคาอิล กอร์บาชอฟ ผู้นำสหภาพโซเวียต ได้เดินทางเยือนจีนเป็นเวลา 4 วัน ซึ่งการเดินทางดังกล่าวถือเป็นครั้งแรกของผู้นำระดับสูงของ สหภาพโซเวียตที่เดินทางเยือนจีน นับตั้งแต่เดือนกันยายน ค.ศ.1959 ที่นิกิตา ครุสชอฟ (Nikita

Khrushchev) เดินทางเยือนจีน ซึ่งในการเดินทางของมิกฮาอิล กอร์บาชอฟนั้น ได้มีการสนทนาระหว่างมิกฮาอิล กอร์บาชอฟกับเติ้งเสี่ยวผิงเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ขั้นปกติในระดับรัฐต่อรัฐ และต่อมาภายในวันเดียวกันก็ได้มีการสนทนาระหว่างจ้าวจื่อหยางเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับมิกฮาอิล กอร์บาชอฟถึงการรักษาความสัมพันธ์ในระดับพรรคต่อพรรค ซึ่งการเดินทางดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรภาพและการเป็นเพื่อนบ้านที่ดีของทั้งสองประเทศ ดังนั้น การเดินทางของมิกฮาอิล กอร์บาชอฟจึงถือเป็นกระบวนการสำคัญในการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต

อย่างไรก็ตาม นอกจากการแก้ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตแล้ว ทั้งสองประเทศก็ยังคงมีปัจจัยที่เป็นตัวส่งเสริมที่นำไปสู่ความร่วมมือระหว่างกันด้วย เช่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ โดยความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจนับเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศ ซึ่งการค้าระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตที่ตกต่ำตลอดทศวรรษ 1970 ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นในปี ค.ศ.1983 เมื่อการค้าตามพรมแดนคึกคักมากขึ้น การค้าระหว่างสองประเทศก็ประสบความสำเร็จเรื่อยมา และเมื่ออาร์กิโปฟ (Arkhipov) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหภาพโซเวียตเดินทางเยือนจีนในเดือนธันวาคม ค.ศ.1984 เขาได้ลงนามในข้อตกลงในการแลกเปลี่ยนสินค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิคในการก่อสร้างและปฏิรูปโครงสร้างอุตสาหกรรมในจีน ซึ่งในระหว่างปี ค.ศ.1986-1988 คณะผู้เชี่ยวชาญของสหภาพโซเวียตได้สำรวจโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อสร้างตั้งแต่ทศวรรษ 1950 โดยจีนและสหภาพโซเวียตได้ร่วมกันพัฒนาโรงงานเหล่านี้ โดยเน้นไปที่โรงงานอิเล็กทรอนิกส์, อุตสาหกรรมเหล็ก, เคมี, สิ่งทอและการขนส่ง และข้อตกลงระหว่างสองประเทศอีก 89 ข้อได้ถูกลงนามในต้นปี ค.ศ.1989 ซึ่งจากการปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการค้าดังกล่าวทำให้ระดับการค้าในปี ค.ศ.1984 และ ค.ศ.1986 เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว และในปี ค.ศ.1988 สหภาพโซเวียตก็ถือเป็นคู่ค้ารายใหญ่อันดับที่ 5 ของจีน รองจากฮ่องกงและมาเก๊า, ญี่ปุ่น, สหรัฐอเมริกา และเยอรมันตะวันตกตามลำดับ

ในช่วงนี้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตมีการขยายตัวเป็นอย่างมาก โดยในการประชุมของคณะกรรมการความร่วมมือทางเศรษฐกิจ, การค้า, วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ.1988 ได้มีการบรรลุข้อตกลงในการเพิ่มบทบาทของกระทรวง, กรม, จังหวัด, เขตปกครองตนเอง, สมาคมต่างๆ เพื่อกระจายบทบาทให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการค้าระหว่างจีนกับโซเวียต และในการประชุมคณะกรรมการทางเศรษฐกิจร่วมระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต ครั้งที่ 4 ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1989 ได้มีการลงนามในข้อตกลงเพื่อเพิ่มความร่วมมือใน

กิจการต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมเบา, เกษตรกรรม, บริการทางแรงงาน, สาธารณสุข และ อุตสาหกรรมการบิน

และในกลางปี ค.ศ.1989 ได้มีการสร้างท่าเรือขนาดใหญ่ในแม่น้ำซงฮัว (Songhua) บริเวณชายฝั่งแมนจูเรียขึ้นหลายท่า เพื่อเป็นการสร้างทางคมนาคมระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต นอกจากนี้ยังมีการสร้างระบบสื่อสารและบริการทางไปรษณีย์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการสื่อสารระหว่างเมืองอู๋หู่มู่ฉี (Urumqi) ในเขตปกครองตนเองซินเจียง (Xinjiang) กับเมืองอัลมา อะตา (Alma Ata) ในจังหวัดคาซัคสถาน (Kazakhstan) และมีการสร้างทางขนส่งสำหรับ รถบรรทุก และสร้างทางรถไฟเพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าระหว่างสองประเทศ

2. ความสัมพันธ์สหภาพโซเวียต-เวียดนาม

หลังจากสงครามระหว่างและกับเวียดนามสิ้นสุดลง สหภาพโซเวียตซึ่งเป็นพันธมิตรที่สำคัญของเวียดนามก็ยังคงทวีความใกล้ชิดกับเวียดนามอย่างต่อเนื่อง โดยในช่วงกลางทศวรรษ 1980 สหภาพโซเวียตได้ให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามเพิ่มขึ้นจาก 4 พันล้านดอลลาร์เป็น 6 พันล้านดอลลาร์ต่อปี¹³ นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังได้วางแผนการให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามในการพัฒนาประเทศ ดังนี้¹⁴ แผนพัฒนาประเทศเวียดนาม 5 ปี ฉบับที่ 2 (Vietnam's Second Five-Year Plan) ตั้งแต่ ค.ศ.1976-1980 จำนวน 2.5 ล้านรูเบิล และความช่วยเหลือตามแผน 5 ปีฉบับที่ 3 ตั้งแต่ ค.ศ.1980-1985 ประมาณ 5-6 ล้านรูเบิล และความช่วยเหลือตามแผน 5 ปีฉบับที่ 4 ตั้งแต่ค.ศ.1986-1990 ประมาณ 12-13 ล้านรูเบิล ซึ่งในช่วงนี้ ความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตที่ให้แก่เวียดนามนั้นมีจำนวนถึง 35% ของความช่วยเหลือที่สหภาพโซเวียตให้แก่ประเทศอื่นๆ ทั้งหมด

นอกจากการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแล้ว สหภาพโซเวียตยังให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่เวียดนาม โดยในช่วงต้นทศวรรษ 1980 สหภาพโซเวียตได้ให้ความช่วยเหลือทางการทหารแก่เวียดนามประมาณ 1 ล้านรูเบิลต่อปี ซึ่งความช่วยเหลือดังกล่าวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เวียดนามสามารถครอบครองกัมพูชาได้ นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังได้พัฒนาบทบาทของตนในอ่าวคัมรานห์ โดยในปี ค.ศ.1985 สหภาพโซเวียตได้ติดตั้งสถานีสื่อสาร, อุปกรณ์บรรทุกขีปนาวุธ, ขยายความสามารถในการบรรทุกเชื้อเพลิงและเพิ่มอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ใน

¹³ Bruce A.Elleman, "The Sino-Vietnam Conflict," in *Modern Chinese Warfare, 1795-1989*, p. 212.

¹⁴ Frank Frost, *Vietnam's Foreign Relations Dynamics of Change*, p.25.

บริเวณฐานทัพ และเพิ่มเครื่องบินต่อสู้อากาศยาน, เครื่องบินโจมตีเรือดำน้ำ รวมทั้งเรือดำน้ำ บรรทุกขีปนาวุธด้วย นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังได้ตั้งสถานีข่าวกรอง (Major Signals Intelligence Station: SIGINT) ที่อำเภอคัมรานห์ ซึ่งสถานีดังกล่าวมีเครือข่ายใกล้กับเมืองฮานอย และดานังของเวียดนาม¹⁵

แต่ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับเวียดนามมีความสนิทแนบแน่นนั้น สหภาพโซเวียตก็ได้แสดงเจตจำนงในการลดความช่วยเหลือที่ให้แก่เวียดนาม โดยในการประชุม สัมมนาแห่งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ 5 ปี ค.ศ.1982 มิคาอิล กอร์บาชอฟ ซึ่งขณะนั้นเป็น ตัวแทนของสหภาพโซเวียตในการเข้าร่วมการประชุมดังกล่าว และเขาได้แสดงเจตจำนงในการ ลดความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตที่ให้แก่เวียดนาม

นอกจากนี้ในช่วงปี ค.ศ.1983-1984 เมื่อมิคาอิล กอร์บาชอฟเป็นเลขาธิการ คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียต เขาได้แสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนในการ พยายามปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีน และจากทำที่ดังกล่าวของสหภาพ โซเวียต ส่งผลให้ผู้นำเวียดนามทวิตความกังวลต่อการดำเนินความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตเป็น อย่างมาก

และในปี ค.ศ.1985 เมื่อสหภาพโซเวียตได้เปลี่ยนแปลงผู้นำ โดยมิคาอิล กอร์บาชอฟ ได้ขึ้นมาเป็นผู้นำคนใหม่ของสหภาพโซเวียต เขาได้ดำเนินการปฏิรูปประเทศโดยนำนโยบาย เปอเรสตรอยกามาใช้ และได้ปรับเปลี่ยนนโยบายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศต่างๆ ซึ่งเวียดนามก็ได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวของสหภาพโซเวียตเช่นกัน โดยสหภาพโซเวียต ได้ลดการให้การสนับสนุนและลดความช่วยเหลือที่ให้แก่เวียดนาม และหันมาดำเนินนโยบายปรับ ความสัมพันธ์กับจีน

โดยการดำเนินการปรับความสัมพันธ์กับจีนนั้น ในการประชุมใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์ สหภาพโซเวียต ครั้งที่ 27 ในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ.1986 ที่กรุงวลาดิวอสต็อก มิคาอิล กอร์บาชอฟได้กล่าวสุนทรพจน์ โดยมีใจความว่า “การที่สหภาพโซเวียตให้การสนับสนุนเวียดนาม ในการครอบครองกัมพูชาถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพ โซเวียต”¹⁶ ดังนั้น สหภาพโซเวียตจึงมีมติให้ปรับปรุงสัมพันธภาพกับจีน และเปลี่ยนแปลงนโยบาย เกี่ยวกับการสนับสนุนเวียดนามในกรณีกัมพูชา จากนั้นผู้นำสหภาพโซเวียตก็ได้แจ้งให้ผู้นำ

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Robert S.Ross, “China and The Cambodian Peace Process The Value of Coercive Diplomacy” *Asian Survey* Vol.XXXI, No.12 (December 1991): 1174.

เวียดนามทราบว่า สหภาพโซเวียตจำเป็นต้องลดการช่วยเหลือเวียดนามทั้งในทางเศรษฐกิจและการทหาร

หลังจากนั้นในช่วงปลายทศวรรษ 1980 โดยในปี ค.ศ.1988 เมื่อสหภาพโซเวียตไม่สามารถให้การสนับสนุนแก่เวียดนามในการปะทะกันทางเรือระหว่างจีนกับเวียดนามกรณีพิพาทหมู่เกาะสแปรตลีย์ และในปี ค.ศ.1989 เมื่อสหภาพโซเวียตตกลงที่จะเจรจากับจีนโดยตรง ในการหาทางออกของสงครามกัมพูชา และในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1990 ความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตและเวียดนามได้เกิดจุดพลิกผันขึ้น เมื่อสหภาพโซเวียตประกาศว่า สหภาพโซเวียตจะลดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจที่ให้แก่เวียดนาม ซึ่งจะลดความช่วยเหลือลงประมาณ 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปีหรือประมาณ 80% ของรายได้ทั้งหมดของเวียดนาม¹⁷

นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังประกาศถอนกองกำลังทั้งหมด ได้แก่ เครื่องบินและเรือรบ ออกจากอ่าวคัมรานห์ของเวียดนาม และแถลงว่า สหภาพโซเวียตจะถอนกองกำลังออกจากฐานทัพต่างๆ ให้หมดภายในปี ค.ศ.1992 นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังแถลงว่า ไม่เพียงแต่จะถอนทหารออกจากเวียดนามและประเทศอินโดจีนเท่านั้น แต่สหภาพโซเวียตยังจะถอนทหารออกจากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกด้วย¹⁸ ดังนั้น จากการกระทำดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า เวียดนามไม่สามารถพึ่งพิงสหภาพโซเวียตได้ทั้งทางทหารและทางเศรษฐกิจ และเมื่อสหภาพโซเวียตลดการให้ความช่วยเหลืออย่างมากแก่เวียดนาม นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1990 แล้ว เวียดนามก็ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก และจากการขาดพันธมิตรที่คอยให้ความช่วยเหลือดังกล่าว ส่งผลให้เวียดนามต้องปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน โดยเวียดนามได้ลดทำที่ที่แข็งแกร่งต่อการดำเนินความสัมพันธ์กับจีน และหันไปแสวงหาความช่วยเหลือจากจีนซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน แม้ว่าในอดีตจะเคยมีความขัดแย้งกันมาก่อน

3. ปัญหาข้อพิพาททางดินแดน

แม้ว่าการทำสงครามระหว่างจีนและเวียดนามจะสิ้นสุดลง แต่ปัญหาข้อพิพาททางดินแดนของทั้งสองประเทศก็ยังคงมีอยู่ อย่างไรก็ตาม ทั้งจีนและเวียดนามต่างแสวงหาทางออก

¹⁷ Tan Kee Wee, "Vietnam at The Crossroads in 1990," in *Southeast Asian Affairs 1991* (Institute of Southeast Asian Studies; Singapore, 1991), p.314.

¹⁸ Andrew J. Nathan and Robert S. Ross, *The Great Wall and The Empty Fortress: China's*, p.105.

ให้กับปัญหาดังกล่าว โดยเวียดนามได้เสนอข้อเสนอ 3 ประการ เพื่อแก้ไขปัญหาพรมแดน ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้¹⁹

1. ยุติการคุกคามตามพรมแดนและสร้างเขตปลอดทหารตามพรมแดน
2. พื้นฟูการสื่อสาร, การคมนาคม และการขนส่งระหว่าง 2 ประเทศให้เป็นปกติ
3. แก้ปัญหาข้อพิพาททางดินแดนระหว่างจีนและเวียดนาม โดยอยู่บนหลักการของการเคารพสถานภาพเดิมของพรมแดนทางประวัติศาสตร์ที่มีการกำหนดโดยสนธิสัญญาจีน - ฝรั่งเศส ค.ศ.1887 และ ค.ศ.1895 และข้อตกลงระหว่างจีนกับเวียดนามในปี ค.ศ.1957-1958

อย่างไรก็ตาม จีนก็ได้ปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าวของเวียดนาม โดยจีนไม่ยอมรับในข้อเสนอที่จะให้มีเขตปลอดทหารตามแนวพรมแดน และจีนต้องการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางดินแดน โดยอยู่บนพื้นฐานของสนธิสัญญาจีน - ฝรั่งเศสมากกว่าที่จะแก้ปัญหาโดยอยู่บนพื้นฐานของผลที่เกิดขึ้นจริงจากข้อตกลงดังกล่าว นอกจากนี้จีนยังต้องการให้เวียดนามยอมรับว่า หมู่เกาะพาราเซลและหมู่เกาะสแปรตลีย์เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนจีน และในกรณีของการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามนั้น จีนยังคงต้องการให้เวียดนามยุติการก่อกวนลักษณะความเป็นชาติของจีน (Chinese nationals) ในเวียดนาม และให้รักษาความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างสองรัฐบาล นอกจากนี้จีนยังได้เสนอข้อเสนอในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยมีใจความดังนี้²⁰

1. ไม่แสวงหาความเป็นเจ้าผู้ครอบครองในอินโดจีน, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือส่วนอื่นๆ ในโลก และจะต่อต้านการพยายามของประเทศอื่นๆ หรือกลุ่มประเทศที่ต้องการสถาปนาความเป็นเจ้าผู้ครอบครอง
2. ไม่ตั้งกองกำลังในประเทศอื่นๆ และถ้ามีการตั้งกองกำลังอยู่แล้ว ต้องถอนกองกำลังของตนออกจากประเทศนั้นๆ
3. ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มความร่วมมือทางทหาร (military blocs) เพื่อต่อต้านประเทศอื่น, ไม่ตั้งฐานทัพหรือใช้ดินแดนหรือฐานทัพของประเทศอื่นเพื่อคุกคาม, บ่อนทำลายหรือกระทำการรุกรานทางอาวุธ ในการต่อต้านประเทศตรงข้ามหรือประเทศอื่นๆ

นอกจากนี้จีนยังประกาศว่า จีนจะยังไม่ยุติความขัดแย้งทางดินแดนระหว่างจีนกับเวียดนาม ถ้าเวียดนามยังไม่ยอมรับในกรรมสิทธิ์ของจีนในทะเลจีนใต้ และถ้าเวียดนามยังไม่ถอนกองกำลังออกจากกัมพูชาและไม่ยอมยุติการเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียต ดังนั้น จากท่าที

¹⁹ Grant Evans and Kelvin Rowley, *Red Brotherhood at War* (The Thetford Press Ltd: London, 1984), p.131.

²⁰ *Ibids.*, p.132.

ดังกล่าว ทำให้การเจรจาในปัญหาพรมแดนไม่สามารถหาข้อสรุปในการยุติปัญหาได้ และความตึงเครียดระหว่างจีนกับเวียดนามได้ชัดเจนขึ้นอีกครั้ง ในวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ.1979 เมื่อเติ้งเสี่ยวผิงได้แถลงว่า จีนยังคงสงวนสิทธิ์ในการส่งสอนบทเรียนอื่นๆ ให้แก่เวียดนาม ถ้าเวียดนามยังคงกระทำการยั่วยุจีนอยู่²¹

จากความขัดแย้งดังกล่าว ส่งผลให้ตลอดทศวรรษ 1980 จนถึงต้นปี ค.ศ.1988 ความตึงเครียดตลอดแนวพรมแดนของจีนและเวียดนามยังคงมีอยู่ทุกขณะ และมีการปะทะกันทางทหารอยู่เสมอ นอกจากความขัดแย้งทางพรมแดนแล้ว ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1988 ความตึงเครียดระหว่างสองประเทศก็เพิ่มขึ้นบริเวณหมู่เกาะพาราเซล ซึ่งนำไปสู่กันปะทะกันของกองทัพเรือของจีนและเวียดนาม และผลจากการปะทะกันดังกล่าว นำไปสู่การยึดครองเกาะบางเกาะโดยจีน อย่างไรก็ตาม ในช่วงครึ่งปีหลังของ ค.ศ.1988 ความตึงเครียดตามแนวพรมแดนได้ลดน้อยลง และการค้าตามพรมแดนของจีนกับเวียดนามได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง และความขัดแย้งดังกล่าวก็มีท่าทีที่คลี่คลายความตึงเครียดลงมา เนื่องจากในช่วงกลางทศวรรษ 1980 ได้มีการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับล่างของจีนกับเวียดนาม และในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ได้มีการพบปะระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้งสองประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความขัดแย้งตามพรมแดนจะไม่สามารถแก้ไขได้ แต่ทั้งจีนและเวียดนามก็แสดงความตกลงที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งทางพรมแดนและปัญหาข้อพิพาททางดินแดนอื่นๆ ผ่านการเจรจาโดยสันติ²²

4. ปัญหากัมพูชา

กรณีความขัดแย้งของกัมพูชานับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม โดยทั้งสองประเทศต่างมีจุดยืนต่อปัญหากัมพูชาที่แตกต่างกัน และเป็นเวลาหลายทศวรรษที่ทั้งสองประเทศยังคงมีความตึงเครียดจากกรณีปัญหากัมพูชาอยู่ โดยในปี ค.ศ.1980 จีนยังคงแสวงหาหนทางกดดันทั้งเวียดนามและสหภาพโซเวียตในกรณีของกัมพูชา โดยหันเหียนหลงรองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนได้ให้สัมภาษณ์ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.1980 ว่า มีเพียงวิธีเดียวที่จะแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ความขัดแย้งของกัมพูชาได้คือ สหภาพโซเวียตต้องหยุดให้การสนับสนุนแก่เวียดนามในการรุกรานกัมพูชา²³ อย่างไรก็ตาม เวียดนามก็ยังคงไม่สนใจต่อคำกล่าวของจีนและยังคงบุกรุกกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง

²¹ Ibid.

²² Ramses Amer, "The Territorial Disputes between China and Vietnam and Regional Stability" *Contemporary Southeast Asia* Vol.19, No.1 (June 1997): 88.

²³ Robert S.Ross, "China and The Cambodia Peace Process": 1174.

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ในทศวรรษ 1980 เนื่องจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งระดับโลกและระดับภูมิภาคที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้ทั้งจีนและเวียดนามต่างต้องการหาทางแก้ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งการพยายามแก้ปัญหาแก้มพูซาระหว่างจีนกับเวียดนาม โดยการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการได้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1989-1990 อย่างไรก็ตาม การประชุมดังกล่าวก็ไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาแต่อย่างใด เนื่องจากมีการต่อต้านคัดค้านจากกลุ่มเจ้าหน้าที่พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ซึ่งกลุ่มดังกล่าวนำโดยเหงียนโกทัก (Nguyen Co Thach) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามที่ได้คัดค้านและแสดงท่าทีที่แข็งกร้าวในการเจรจากับจีน ดังจะเห็นได้จากก่อนหน้านี้ที่ในการประชุมระหว่างหลิวชู่ชิง (Liu Shuqing) รองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนกับเหงียนโกทัก ซึ่งจัดขึ้นที่สถานทูตจีนในกรุงปารีส เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม ค.ศ.1989 ก็ล้มเหลว เนื่องจากเหงียนโกทักมีท่าทีที่แข็งกร้าวในการที่จะเจรจาร่วมกับจีน²⁴ ดังนั้นการประชุมระหว่างสองประเทศในช่วงนี้ จึงไม่สามารถหาข้อยุติได้

แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากการเกษียณอายุของเหงียนโกทัก ส่งผลให้การเจรจาระหว่างจีนกับเวียดนามราบรื่นขึ้น นอกจากปัจจัยเรื่องผู้นำของเวียดนามแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญที่ทำให้การแก้ปัญหาแก้มพูซาระหว่างจีนกับเวียดนามสะดวกขึ้นคือ การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต และการยุติความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตแก่เวียดนาม

โดยหลังจากการเจรจาขั้นสุดท้ายระหว่างเอ็ดวาร์ด เซอวาร์ดเนตส์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหภาพโซเวียตกับเฉียนฉีเซินรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีน ทั้งสองได้ออกแถลงการณ์ร่วมกันโดยมีใจความว่า “สหภาพโซเวียตและจีนเห็นว่า การถอนกำลังทหารของเวียดนามออกจากแก้มพูซาเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการยุติปัญหาแก้มพูซา และทั้งสองประเทศสนับสนุนคำประกาศตัดสินใจของเวียดนามที่จะถอนกองกำลังออกจากแก้มพูซาภายในสิ้นเดือนกันยายน ค.ศ.1989 เป็นอย่างช้า และหวังว่าการปฏิบัติการตามการตัดสินใจนั้นจะช่วยให้การเจรจาเพื่อแก้ปัญหาในแก้มพูซากรณีอื่นๆ เป็นไปด้วยดี”²⁵

จากการขาดการสนับสนุนและขาดความช่วยเหลือจากพันธมิตรสำคัญ ส่งผลให้ในวันที่ 6 มกราคม ค.ศ.1989 เวียดนามจึงประกาศถอนทหารออกจากแก้มพูซา โดยกำหนดให้การถอนทหารสิ้นสุดในสิ้นเดือนกันยายน ค.ศ.1989

²⁴ Carlyle A.Thayer, “Comrade Plus Brother: The New Sino-Vietnam Relations” *The Pacific Review* Vol.5, No.4 (1992): 404.

²⁵ ศรีประภา เพชรมีศรี, “นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม,” ใน *เอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์*, (บรรณาธิการ) สีดดา สอนศรี, หน้า 313.

หลังจากที่เวียดนามได้ถอนกองกำลังของตนทั้งหมดออกจากกัมพูชาแล้ว เวียดนามก็ได้ตกลงให้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของสหประชาชาติปกครองกัมพูชาแทนรัฐบาลของกัมพูชาที่จัดตั้งโดยเวียดนาม และในเดือนตุลาคม ค.ศ.1991 ความขัดแย้งกรณีกัมพูชาก็ได้ยุติลง เมื่อมีการลงนามในบันทึกความเข้าใจในการแก้ปัญหาทางการเมืองกรณีความขัดแย้งในกัมพูชา (Paris Comprehensive Political Settlement of the Cambodian Conflict) ซึ่งการยุติความขัดแย้งดังกล่าวได้นำไปสู่การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างจีนกับเวียดนาม

การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม

นอกจากปัจจัยที่เป็นทั้งอุปสรรคและโอกาสในการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามก็มีสัญญาณที่ดีที่จะนำไปสู่กระบวนการปรับความสัมพันธ์โดยจะเห็นได้จากตั้งแต่ปี ค.ศ.1989 เป็นต้นมา มีการติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูงของจีนและเวียดนาม เช่น เดือนมกราคม ค.ศ.1989 ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามได้เดินทางเยือนกรุงปักกิ่ง และร่วมเจรจากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีน และการประชุมในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1989 เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามได้พบกับรองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนในการประชุมปารีส (Paris Conference) ในกรณีของกัมพูชา แม้ว่าการพบปะกันดังกล่าวจะไม่นำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม แต่ก็เป็นสัญญาณสำคัญที่จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์กันในอนาคต

โดยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1990 ผู้นำระดับสูงจากเวียดนามได้เดินทางไปสนทนาอย่างลับๆ ที่กรุงปักกิ่ง และในเดือนพฤษภาคมปีเดียวกัน ได้มีการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการรอบที่สาม ขณะเดียวกันตัวแทนจากสถาบันสังคมศาสตร์จีน (Chinese Academy of Social Science) ได้เดินทางไปเยือนเวียดนาม เพื่อเข้าร่วมในพิธีรำลึกถึงการครบรอบ 100 ปี วันเกิดของโฮจิมินห์ และในโอกาสนี้เหงียนวานลินห์ (Nguyen Van Linh) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้กล่าวเป็นครั้งแรกในรอบหลายๆ ปีว่า "ชัยชนะของการปฏิวัติของเวียดนามสามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องจากการให้ความช่วยเหลือจากทั้งสหภาพโซเวียตและจีน"

และหลังจากนี้การเจรจาอย่างไม่เป็นทางการรอบที่สี่ระหว่างจีนกับเวียดนามได้ถูกจัดขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1990 ณ กรุงฮานอย ซึ่งในการเจรจาดังกล่าวนี้สวีตู่ซิ่น (Xu Duxin) รองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนได้เจรจากับตรังกวงโก (Tran Quang Co) รองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม ซึ่งสวีตู่ซิ่นถือเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่สุดของจีนที่เดินทางไปเยือนเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ.1980 และการเจรจาระหว่างรองรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

การต่างประเทศทั้งสองประเทศในครั้งนี้ได้มีหัวข้อเจรจาต่างๆ เช่น กรณีความขัดแย้งในกัมพูชา การลดความตึงเครียดตามแนวพรมแดน นอกจากนี้ยังมีการหารือถึงการกระตุ้นให้เกิดการค้าชายแดนของสองประเทศ ดังนั้น การประชุมครั้งนี้จึงถือเป็นจุดสำคัญที่นำไปสู่ความสมานฉันท์ระหว่างสองประเทศ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนกับเวียดนามก็เริ่มขึ้น และในเดือนกันยายน ค.ศ.1990 เมื่อผู้นำระดับสูงของเวียดนามได้เดินทางไปเยือนจีน ได้แก่ เหงียนวานลินห์เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและโดเมย (Do Muoi) นายกรัฐมนตรีเวียดนาม

นอกจากนี้เหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนกับเวียดนามคือ การเปลี่ยนแปลงผู้นำเวียดนาม โดยโดเมยได้ขึ้นมาเป็นผู้นำเวียดนาม และเขาได้ดำเนินการปฏิรูปประเทศ และในการดำเนินความสัมพันธ์กับจีนนั้น หลังจากการเกษียณอายุของเหงียนโกทักจากคณะกรรมการกลางกรมการเมือง (Politburo and Central Committee) การควบคุมนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาและการดำเนินความสัมพันธ์กับจีน จึงอยู่ในความดูแลของนายพลเลดัก อานห์ (General Le Duc Anh) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้นำความพอใจไปสู่ผู้นำจีนเป็นอย่างมาก โดยเจียงเจ๋อหมินประธานาธิบดีจีนได้ส่งสาส์นแสดงความยินดีต่อการขึ้นมาปกครองเวียดนามของโดเมย นอกจากนี้พรรคคอมมิวนิสต์จีนยังได้ส่งสาส์นเชื้อเชิญสมาชิกกรมการเมือง (Politburo) ของเวียดนามให้มาเยือนจีน และในวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ.1991 สัญญาอันดีของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามได้เกิดขึ้น โดยหลังจากการเลือกตั้งโดเมยขึ้นเป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เจียงเจ๋อหมินได้กล่าวว่า เขาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเวียดนามจะก้าวเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจ ขณะเดียวกัน พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามก็ได้ส่งสาส์นแสดงความยินดีต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนในโอกาสครบรอบ 42 ปีของพรรคคอมมิวนิสต์จีน นอกจากนี้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยังได้กล่าวว่า “พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามต้องการเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสองพรรคและสองประเทศมีการปรับความสัมพันธ์กันในทันที”²⁶

และในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1991 เวียดนามโดยนายพลเลดักอานห์ได้เดินทางพร้อมฮองฮา (Hong Ha) หัวหน้าคณะกรรมการกลางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเวียดนามได้เดินทางไปเยือนจีน และได้พบเจ้าหน้าที่ของจีนและร่วมถกเถียงกับเจ้าหน้าที่ของจีนในหลายๆ กรณี เช่น กรณีความขัดแย้งในกัมพูชา, การลดกองกำลังตลอดแนวพรมแดน, ข้อพิพาททางพรมแดนบริเวณทะเลจีนใต้, การปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ (รวมทั้งการขยาย

²⁶ Ramses Amer, "The Territorial Disputes between China and Vietnam and Regional Stability": 91.

การค้าระหว่างประเทศ, การเชื่อมโยงการคมนาคมทางรถไฟและทางอากาศ, และความสัมพันธ์ทางการค้า)

จากทำที่ดังกล่าว นำไปสู่โอกาสในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศมากยิ่งขึ้น และหลังจากนี้ได้มีการประชุมครั้งสำคัญที่นำไปสู่กระบวนการการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามคือ การประชุมสุดยอดเฉิงตู (The Summit at Chengdu) โดยเป็นการประชุมที่เมืองเฉิงตู ประเทศจีน ตั้งแต่วันที่ 3-7 กันยายน ค.ศ.1990 ซึ่งการประชุมดังกล่าวถูกจัดขึ้นโดยเจียงเจ๋อหมิน เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนและนายกรัฐมนตรีหลี่เผิง โดยมีคู่สนทนาคือ เหงียนวานลินห์และโดเมย²⁷ โดยหลังจากการประชุมครั้งนี้ เหงียนวานลินห์ได้กล่าวว่า การประชุมดังกล่าวได้บรรลุข้อตกลง 5 ประการ และการประชุมดังกล่าวได้นำไปสู่การแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างสองประเทศ โดยถือเป็นจุดร่วมในการพยายามแก้ปัญหาภัยพิบัติ และหลังจากที่ผู้นำของทั้งสองประเทศได้พบปะหารือกันในการประชุมสุดยอดเฉิงตูแล้ว ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็ดำเนินมาจนถึงขั้นสูงสุด โดยทั้งสองประเทศต่างแสดงเจตจำนงในการแสวงหาหนทางที่จะนำไปสู่กระบวนการปรับความสัมพันธ์ร่วมกัน

กระบวนการปรับความสัมพันธ์จีน-เวียดนาม

การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามนั้นได้เริ่มขึ้น เมื่อโดเมยและโววานเกียท (Vo Van Kiat) นายกรัฐมนตรีเวียดนามได้เดินทางเยือนกรุงปักกิ่ง ประเทศจีน ตามการเชิญของเจียงเจ๋อหมินเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนและหลี่เผิงนายกรัฐมนตรีจีน โดยในการเดินทางครั้งนี้จะมีตัวแทนสมาชิกกรมการเมืองจำนวน 29 คน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ระดับสูงของพรรค 7 คน, เจ้าหน้าที่รัฐบาลและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการการค้า และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคมนาคม โดยกำหนดการประชุมตั้งแต่วันที่ 5-9 พฤศจิกายน ค.ศ.1991 ซึ่งการเดินทางครั้งนี้ถือเป็นการเดินทางอย่างเป็นทางการครั้งแรกของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของเวียดนามในการเยือนจีนตั้งแต่ค.ศ.1977 ก่อนที่จะมีการทำสงครามระหว่างจีนกับเวียดนามในปี ค.ศ.1979

²⁷ David Shambough, "China in 1990 The Year of Damage Control" *Asian Survey* Vol.XXXI, 1 (January 1991): 46.

โดยกระบวนการการปรับความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างสองประเทศได้เริ่มขึ้น เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน ค.ศ.1991 เมื่อโตเมยเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม และโววานเกียทนายกรัฐมนตรีเวียดนามได้เดินทางเยือนประเทศจีน เพื่อร่วมประชุมสุดยอดครั้งประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม ซึ่งถือเป็นประเทศเพื่อนบ้านร่วมอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงจนถึงขั้นทำสงคราม ส่งผลให้ทั้งสองประเทศลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตไปสู่ระดับต่ำสุดเป็นเวลายาวนานถึง 12 ปี

หลังจากนั้นเจียงเจ๋อหมินเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนและหลี่เผิงนายกรัฐมนตรีจีนได้เข้าร่วมประชุมอย่างไม่เป็นทางการกับโตเมยและโววานเกียท และสัญญาณของความสัมพันธ์อันดีระหว่างจีนและเวียดนามก็เกิดขึ้น เมื่อเจียงเจ๋อหมินได้บอกแก่โตเมยและโววานเกียทขณะที่พวกเขากำลังจิบน้ำชาว่า “เมื่อคุณยังไม่มาอากาศดูเลวร้าย แต่ขณะนี้อากาศกลับดูดี ซึ่งถือเป็นสัญญาณของบรรยากาศที่ดีที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของเรา” นอกจากนี้ เจียงเจ๋อหมินและหลี่เผิงยังได้มอบของที่ระลึกเป็นอัลบั้มรูปของการเดินทางครั้งประวัติศาสตร์ของผู้นำทั้งสองประเทศให้แก่โตเมยและโววานเกียท ขณะที่โตเมยก็กล่าวตอบว่า “ถือเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างจีนกับเวียดนาม และเช่นเดียวกับที่เจียงเจ๋อหมินกล่าวว่า วันนี้สภาพอากาศได้ดีขึ้นแล้ว พระอาทิตย์สว่างขึ้น ซึ่งถือเป็นสัญญาณของความสัมพันธ์อันดี ซึ่งมีไม่แค่เพียงระหว่างประเทศพวกเราเท่านั้น แต่ยังคงเป็นสัญญาณของความสัมพันธ์อันดีของภูมิภาคนี้และประเทศทั้งหมด” หลังจากนั้นโตเมยและโววานเกียทได้ออกเดินทางไปกว่างตง (Guangdong) และเซินเจิ้น (Shenzhen) ซึ่งเป็นเมืองทางตอนใต้ของจีนที่ถือเป็นแหล่งของการปฏิรูปเศรษฐกิจตามกลไกตลาดของจีน ซึ่งเริ่มมามากกว่าหนึ่งทศวรรษแล้ว²⁸

ต่อมาในวันพุธที่ 6 พฤศจิกายน ค.ศ.1991 ในเช้าวันนี้การประชุมสุดยอดระหว่างจีนและเวียดนามได้เกิดขึ้น เมื่อผู้นำทั้งสองประเทศได้ประชุมร่วมกันเป็นเวลานานกว่า 3 ชั่วโมงครึ่งที่โรงแรมเตี่ยวยวี่ไต (Diaoyutai State Guesthouse) ซึ่งหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมดังกล่าว คุ่วเจี้ยนหมิน (Wu Jianmin) โฆษกกระทรวงการต่างประเทศจีนได้กล่าวแก่ผู้สื่อข่าวว่า ในการประชุมครั้งนี้เจียงเจ๋อหมินได้เรียกร้องให้ทั้งสองประเทศตกลงที่จะยุติประเด็นหนึ่งและสร้างสรรค์อีกประเด็นหนึ่ง นอกจากนี้เจียงเจ๋อหมินยังได้เสนอให้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน และส่งเสริมให้ดำเนินความสัมพันธ์ที่ดีให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งควรที่จะหลีกเลี่ยงการกระทำที่จะทำให้เกิดการกระทบกระทั่งในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกัน

²⁸ “China, Vietnam sign trade and tourism pacts,” *Bangkok Post* (8 November 1991): 8.

ขณะที่ผู้เขียนหมิ่นยังคงกล่าวเพิ่มเติมว่า ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามที่ยังคงมีอยู่ ได้แก่ การกำหนดเส้นเขตแดนตลอดแนวพรมแดนจีน-เวียดนามกว่า 1,000 กิโลเมตร, การกล่าวอ้างจากจีนว่า เวียดนามเป็นหนี้จีนมากกว่า 186 ล้านดอลลาร์ และการที่มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาในจีนมากกว่า 200,000 คน นอกจากนี้ทั้งสองประเทศยังได้หยิบยกกรณีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติ ในบริเวณหมู่เกาะสแปรตลีย์มาหารือกันในที่ประชุม

แต่อย่างไรก็ตาม จีนก็ยังคงแสดงเจตจำนงในการควบคุมแนวทางการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับเวียดนาม ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้เขียนหมิ่นโฆษกกระทรวงการต่างประเทศจีนประกาศว่า ในวันนี้จีนและเวียดนามจะทำการลงนามเพียง 2 ข้อตกลงเท่านั้น ได้แก่ ข้อตกลงทางการค้าและข้อตกลงเกี่ยวกับพรมแดน ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวจะครอบคลุมถึงความร่วมมือทางเศรษฐกิจ, การขนส่งและการสื่อสารระหว่างสองประเทศเท่านั้น

นอกจากนี้โฆษกของจีนยังได้ยกคำพูดของเจียงเจ๋อหมินเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน ขณะที่กล่าวต่อโดเมย โดยมีใจความว่า ความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ระหว่างจีนกับเวียดนามจะต้องดำเนินการแก้ไข แม้ว่าจะมีการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศแล้วก็ตาม ดังนั้น จึงยังคงมีภารกิจอีกมากมายที่จะต้องทำ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามในระยะยาว และพวกเราควรจะศึกษาถึงการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างระมัดระวังและหาทางออกของปัญหาในประวัติศาสตร์โดยผ่านการเจรจา

นอกจากนี้ผู้เขียนหมิ่นยังได้ยกคำกล่าวของหลี่ฝิงนายกรัฐมนตรีจีนขณะร่วมประชุมกับโววานเกียทนายกรัฐมนตรียเวียดนามว่า หลังจากที่สามารสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกันแล้ว แต่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามยังคงมีอีกหลายประเด็นที่จะต้องฟื้นฟูให้สมบูรณ์ขึ้น และในการประชุมครั้งนี้ผู้เขียนหมิ่นยังคงกล่าวว่า ทั้งจีนและเวียดนามมิได้หารือเกี่ยวกับความร่วมมือทางการทหารแต่อย่างใด²⁹

ต่อมาในวันพฤหัสบดีที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1991 จีนและเวียดนามได้ลงนามข้อตกลงทางการค้าและการท่องเที่ยว ซึ่งการลงนามดังกล่าวถือเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่การยุติความขัดแย้งระหว่างสองประเทศที่มีมายาวนาน โดยนอกจากสองข้อตกลงดังกล่าวแล้ว จีนและเวียดนามยังได้ร่วมลงนามในข้อตกลงที่สาม คือ ข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ตามแนวพรมแดน ซึ่งทั้งสองได้ลงนามที่โรงแรมเตี๋ยยวีไต อย่างไรก็ตาม แหล่งข่าวของจีนมิได้เผยแพร่สาระสำคัญของข้อตกลงแต่อย่างใด

²⁹ "China, VN still face historical hurdles --- Jiang," *Bangkok Post* (7 November 1991): 10.

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของจีนและเวียดนามยังได้เริ่มต้นซ่อมแซมเส้นทางรถไฟตลอดแนวพรมแดนจีนและเวียดนาม ซึ่งได้รับความเสียหายอย่างหนักตลอดการทำสงครามตามพรมแดนในช่วงต้นปีค.ศ.1979 ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่การค้าตามพรมแดนที่เริ่มมีขึ้นอย่างไม่เป็นทางการในปีค.ศ.1988

อีกสองวันต่อมา ในวันเสาร์ที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1991 โดเมยและโวจานเกียทได้เดินทางไปเขตปกครองตนเองกว่างซี ซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับเวียดนาม และในการเดินทางครั้งนี้พวกเขาได้พบปะและพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น โดยมีประเด็นสนทนาเกี่ยวกับกรณีปัญหาตามพรมแดนระหว่างจีนกับเวียดนาม เช่น การลักลอบค้าขายตามชายแดนและการขนถ่ายยาเสพติดตามชายแดนจีนและเวียดนาม³⁰

ต่อมาในวันอาทิตย์ที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ.1991 จีนและเวียดนามได้ตกลงแก้ปัญหาความขัดแย้งทางพรมแดนผ่านการเจรจา โดยทั้งสองประเทศตกลงที่จะรักษารูปแบบของจีนกับเวียดนามให้เป็นพรมแดนของสันติภาพและมิตรภาพ ซึ่งทั้งสองตกลงที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งทางพรมแดนและดินแดนอื่นๆ ผ่านการเจรจาอย่างสันติ นอกจากนี้จีนและเวียดนามยังได้ฟื้นฟูกิจการไปรษณีย์, โทรคมนาคมและการเชื่อมโยงการขนส่งเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การค้าระหว่างสองประเทศ

และในวันนี้ผู้นำของเวียดนามได้เดินทางออกจากจีน ซึ่งก่อนกลับเวียดนามโดเมยได้กล่าวที่ทำเนียบประธานาธิบดีว่า “การเดินทางเยือนจีนของพวกเราถือว่ามีผลสำคัญเป็นอย่างมาก และการเดินทางดังกล่าวเป็นการนำไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศ นอกจากนี้ยังถือเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ไม่ใช่เพียงแต่สองประเทศเท่านั้น แต่ยังมีผลสำคัญต่อภูมิภาคและประเทศต่างๆ ในโลก รวมทั้งมีความสำคัญต่อสันติภาพความร่วมมือและการพัฒนาของโลกอีกด้วย³¹

ความสัมพันธ์จีน-เวียดนามหลังการปรับความสัมพันธ์

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามหลังจากที่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1991 แล้วนั้น ทั้งสองประเทศต่างแสวงหาหนทางในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง โดยจีนและเวียดนามต่างมีการดำเนินความสัมพันธ์ทางการเมือง, เศรษฐกิจและการค้า รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความร่วมมือในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

³⁰ “China, VN pledge peace along border,” *Bangkok Post* (11 November 1991): 1.

³¹ “VN: China visit to ensure peace,” *Bangkok Post* (11 November 1991): 3.

1. ความสัมพันธ์ทางการเมือง

หลังจากที่จีนและเวียดนามสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกันอีกครั้งหนึ่งนั้น ความสัมพันธ์ทางการเมืองของทั้งสองประเทศได้มีความสนิทสนมแนบแน่นมากขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม โดยสามารถอธิบายตามลำดับได้ดังนี้

ปี ค.ศ.1992

ในต้นเดือนธันวาคม 1992 เมื่อหลี่เจียงนาถรัฐมนตรีของจีนได้เดินทางไปเยือนเวียดนามอย่างเป็นทางการ ทั้งสองประเทศได้ลงนามในข้อตกลงร่วมกัน 4 ฉบับ คือ ข้อตกลงด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ ความร่วมมือด้านการลงทุน ความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความร่วมมือด้านวัฒนธรรม³² โดยทั้งจีนและเวียดนามต่างพยายามกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ซึ่งหลังจากการพบปะของผู้นำของทั้งสองประเทศในปลายปี ค.ศ.1991 แล้ว ทั้งจีนและเวียดนามได้เปิดสายการบินระหว่างสองประเทศขึ้น เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 1992 คือ สายการบิน China Southern Airlines เป็นสายการบินระหว่างกรุงปักกิ่งและกรุงฮานอย

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการปรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทั้งสองฝ่ายได้ไม่นาน ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศก็เริ่มประสบปัญหา เนื่องจากในเดือนกุมภาพันธ์ 1992 รัฐสภาจีนได้ผ่านกฎหมายเกี่ยวกับอาณาเขตน่านน้ำของตน อ้างสิทธิความเป็นเจ้าของเหนือหมู่เกาะสแปรตลีย์ และยิ่งไปกว่านั้นในเดือนพฤษภาคม จีนยังได้ลงนามในข้อตกลงกับบริษัทน้ำมันอเมริกันชื่อ Crestone Energy Corp เพื่อทำการสำรวจน้ำมันในพื้นที่ทางทะเลที่เวียดนามอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของ และในเดือนมิถุนายน จีนยังได้ส่งกองทหารไปยังเกาะฯ หนึ่งในหมู่เกาะสแปรตลีย์

ในเดือนกันยายน เวียดนามได้กล่าวหาจีนว่าจีนได้ทำการสำรวจน้ำมันอย่างผิดกฎหมายในทางตอนเหนือของอ่าวตังเกี๋ย ซึ่งเป็นอาณาบริเวณของเวียดนามและก่อนหน้านี้จีนได้ดักตรวจและจับเรือสินค้าที่เดินทางระหว่างฮ่องกงและเวียดนาม โดยมุ่งที่จะจับเรือสินค้าหนีภาษีที่บรรทุกรถยนต์และสินค้าอุปโภคบริโภคจากฮ่องกงมายังเวียดนาม

³² วรศักดิ์ มัทธโนบล, "จีน," ใน เอเชียรายปี 1993/2536. ทราเยกัว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และพรพนสิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 204-206.

จากเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น ทำให้เวียดนามหันเกรงการขยายอิทธิพลของจีนในภูมิภาค โดยมุ่งที่จะเติมช่องว่างทางอำนาจที่ทั้งสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาได้ทิ้งเอาไว้ตั้งแต่ทศวรรษที่แล้ว อย่างไรก็ตาม ในที่สุดจีนและเวียดนามก็ได้หันมาเจรจากันในเรื่องความขัดแย้งเกี่ยวกับดินแดนนี้ในเดือนตุลาคม 1992 โดยที่ก่อนหน้านี้คือ ในเดือนสิงหาคม หลี่เผิง นายกรัฐมนตรีจีนได้ส่งจดหมายมายังผู้นำเวียดนาม โดยแนะนำให้ทั้งสองฝ่ายหาทางแก้ปัญหาดังกล่าว

และความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามก็มีท่าทีที่ดีขึ้นมาอีกครั้ง เมื่อหลี่เผิงได้มาเยือนกรุงฮานอยในต้นเดือนธันวาคม ซึ่งการเยือนครั้งนี้มีจุดประสงค์ที่จะยืนยันกับเวียดนามและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า จีนมิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะแสวงหาความเป็นเจ้าในภูมิภาค และการเยือนครั้งนี้ยังนำไปสู่การลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการป้องกันการลักลอบหนีภาษี ข้อตกลงว่าด้วยการให้ความคุ้มครองในการลงทุน ความร่วมมือว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เทคนิค วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม และที่สำคัญจีนได้ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจในรูปแบบเงินกู้ไม่คิดดอกเบี้ยแก่เวียดนามเป็นจำนวนเงิน 14.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ³³

ปี ค.ศ.1993

ในปี ค.ศ.1993นี้ รัฐมนตรีช่วยว่าการต่างประเทศเวียดนาม วูโคอัน (Vu Khoan) ได้เดินทางไปจีนในเดือนตุลาคม ซึ่งก่อนหน้านี้วูโคอันได้เจรจากับจีนในปัญหากรณีพิพาททางพรมแดนเส้นแบ่งเขตแดนในบริเวณอ่าวตังเกี๋ย และได้ตกลงที่จะเร่งเจรจา เพื่อแก้ปัญหาหมู่เกาะสแปรตลีย์และพาราเซลในทะเลจีนใต้ ซึ่งทั้งจีนและเวียดนามต่างอ้างถึงความเป็นเจ้าของหมู่เกาะ นอกจากนี้ทั้งสองประเทศยังได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ใช้กำลังในการแก้ไขกรณีพิพาท หลังจากนั้น นายพลเลดักอานห์ ประธานาธิบดีเวียดนามได้เดินทางไปเยือนจีนเนื่องในโอกาสครบรอบ 2 ปีของการปรับความสัมพันธ์เวียดนาม-จีน³⁴

³³ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, "เวียดนาม," ใน *เอเชียรายปี 1993/2536*. ทรายแก้ว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และพรรณศิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ, หน้า 162-163.

³⁴ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, "เวียดนาม," ใน *เอเชียรายปี 1994 /2537*. ทรายแก้ว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และพรรณศิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 164.

ปี ค.ศ.1994

ในปีค.ศ.1994 นี้การเยือนเวียดนามของประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมิน ระหว่างวันที่ 19-22 พฤศจิกายน 1994 ถือเป็น การเยือนเวียดนามของเจ้าหน้าที่จีนระดับอาวุโสที่สุด ซึ่งเจียงเจ๋อหมิน นับเป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนคนแรกที่เดินทางเยือนเวียดนาม นับตั้งแต่จีนและเวียดนาม ได้สถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกันในปี ค.ศ.1991 โดยในการพบปะกันนั้น ผู้นำทั้งสองฝ่ายได้ ลงนามในข้อตกลงว่าด้วยการก่อตั้งคณะกรรมการทางการค้า ข้อตกลงว่าด้วยการขนส่งด้วย รถบรรทุก ข้อตกลงว่าด้วยการควบคุมการส่งออก และข้อตกลงว่าด้วยการแก้ปัญหากรณีพิพาท ต่างๆ ทั้งปัญหาชายแดนทางบกและทางทะเล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีพิพาทเกี่ยวกับ อธิปไตยเหนือหมู่เกาะสแปรตลีย์ในทะเลจีนใต้ ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้กล่าวในการแถลงการณ์ร่วมว่า จะไม่ใช้กำลังในการแก้ปัญหา โดยการเยือนเวียดนามของผู้นำจีนครั้งนี้ถือเป็นการกระชับ ความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นขึ้นอีกขั้นหนึ่ง³⁵

ปี ค.ศ.1995

ในปี ค.ศ.1995 นี้การเยือนที่สำคัญระหว่างผู้นำระดับสูงของจีนและเวียดนามคือ การเยือนจีนของโดเมยเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายนและต้น เดือนธันวาคม ค.ศ.1995 ซึ่งเป็นการเยือนหลังจากที่เจียงเจ๋อหมิน เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ และประธานาธิบดีจีน อันเป็นตำแหน่งผู้นำสูงสุดของจีนได้เดินทางมาเยือนเวียดนามก่อนหน้านี้ ในระหว่างวันที่ 19-22 พฤศจิกายน 1994

โดยจุดมุ่งหมายของการเยือนของโดเมยครั้งนี้ นอกเหนือจากเป็นความพยายามที่จะ กระชับความสัมพันธ์ นับตั้งแต่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและจีนมีความตึงเครียดอยู่บ้าง ด้วยกรณีการอ้างอธิปไตยเหนือหมู่เกาะสแปรตลีย์แล้ว การเยือนจีนของผู้นำเวียดนามครั้งนี้ยังมี ความสำคัญในการบอกกล่าวจีนถึงการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอาเซียนของตนว่า มิได้มีจุดหมายเพื่อ การต่อต้านจีนแต่อย่างใด หรือแม้แต่ในกรณีของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเต็ม ขั้นระหว่างเวียดนามกับสหรัฐอเมริกาก็ตาม

ผลจากการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันครั้งนี้คือ การออกแถลงการณ์ร่วมอันบ่งบอก ถึงความพอใจของผู้นำทั้งสองฝ่ายในความสัมพันธ์อันดี อีกทั้งความร่วมมือ และมิตรภาพที่มีต่อกัน นับตั้งแต่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายในเดือนพฤศจิกายน 1991 ที่ผ่านมา นอกจากนี้

³⁵ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, "เวียดนาม," ใน *เอเชียรายปี 1995 /2538*. ทราญแก้ว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และพรพนสิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 154.

แถลงการณ์ร่วมฉบับนี้ยังได้ยืนยันถึงการยอมรับและการคงไว้ซึ่งหลักการของการแถลงการณ์ร่วมที่ สองฝ่ายได้ทำเอาไว้ก่อนหน้านี้เป็นจำนวน 3 ฉบับ อันได้แก่ แถลงการณ์ร่วมฉบับวันที่ 10 พฤศจิกายน 1991 แถลงการณ์ร่วมฉบับวันที่ 4 ธันวาคม 1992 และแถลงการณ์ร่วมฉบับวันที่ 22 พฤศจิกายน 1994 ในท้ายของการแถลงการณ์ เจียงเจ๋อหมินประธานาธิบดีและเลขาธิการพรรค คอมมิวนิสต์จีนยังได้ตอบรับคำเชิญของโตเมยเกี่ยวกับการเยือนเวียดนาม

อนึ่ง การกระชับความสัมพันธ์ครั้งนี้ยังนำไปสู่การตกลงเปิดทางเชื่อมรถไฟระหว่างเมือง ฮา คาน (Ha Khan) ในเวียดนาม (300 กิโลเมตรทางตะวันตกเฉียงเหนือของฮานอย) และคุนหมิง (Kunming) ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน โดยการเปิดทางเชื่อมรถไฟนี้จะมีขึ้นในต้นปี ค.ศ.1996 และทางรถไฟสายนี้จะเป็นทางเชื่อมไปสู่จีน รัสเซีย และประเทศในยุโรปตะวันออก³⁶

ปี ค.ศ.1996

การพบปะกันของผู้นำจีนและเวียดนามในปี ค.ศ.1996 นี้ ได้มีการพบปะกันระหว่าง หลี่เจียงนายกรัฐมนตรีจีนกับโววานเกียทนายกรัฐมนตรเวียดนามในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1996 ที่กรุง ฮานอย ประเทศเวียดนาม ซึ่งการพบกันครั้งนี้เป็นการพบกันเนื่องมาจากหลี่เจียงได้เดินทางไปร่วม ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ครั้งที่ 8³⁷

ปี ค.ศ.1999

ในปี ค.ศ.1999 นี้ นับเป็นปีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการกระชับความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างจีนและเวียดนาม โดยทั้งสองประเทศได้บรรลุข้อตกลงเกี่ยวกับดินแดน ทางบกที่ได้พยายามเจรจากันมาอย่างน้อยเป็นเวลา 8 ปี ในวันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ.1999 ซึ่งทั้งจีน และเวียดนามต่างถือว่าเป็นก้าวสำคัญของประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเวียดนาม ได้มีความคาดหวังในความสำเร็จเกี่ยวกับข้อตกลงทางดินแดนในพื้นที่อื่นๆ ในอนาคต เช่น ข้อตกลงเกี่ยวกับการแบ่งเขตแดนทางทะเลในอ่าวตังเกี๋ยภายในปี 2000 เป็นต้น

³⁶ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, "เวียดนาม," ใน *เอเชียรายปี 1996/2539*. ทราเยกัว ทิพการ, ดลยา เทียนทอง และพรรณสิริ พรหมพันธุ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 226-227.

³⁷ วรศักดิ์ มัทธโนบล, "จีน," ใน *เอเชียรายปี 1997/2540*. ทราเยกัว ทิพการ, ดลยา เทียนทอง และพรรณสิริ พรหมพันธุ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 207-208.

เวียดนามและจีนมีชายแดนร่วมกันยาวถึง 1,347 กิโลเมตร ขั้ตกลางเกี่ยวกับเขตแดนฉบับเดิมทำขึ้นตั้งแต่วันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ.1887 และ 20 มิถุนายน ค.ศ.1895 โดยราชวงศ์ชิงของจีนและฝรั่งเศส ซึ่งทำขึ้นในนามของเวียดนามในขณะนั้น ในต้นทศวรรษ 90 หลังจากที่ทั้งสองประเทศได้ทำการตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหาเขตแดนระหว่างกันในวันที่ 19 ตุลาคม 1993 แล้วผู้เชี่ยวชาญของทั้งสองได้เริ่มทำการเจรจาในปัญหาดังกล่าวถึง 16 ครั้ง และก่อนที่จะบรรลุถึงข้อตกลงดังกล่าวในปี ค.ศ.1999 ผู้นำและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของทั้งสองฝ่ายได้แลกเปลี่ยนการเยือนถึง 61 ครั้ง ครั้งที่สำคัญๆ ในปี ค.ศ.1999 ได้แก่ การเยือนจีนของเลขาเฟี้ยว (Le Kha Phieu) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในระหว่างวันที่ 25 กุมภาพันธ์ - 2 มีนาคม การเยือนเวียดนามของจูหรงจี (Zhu Rongji) นายกรัฐมนตรีจีน ในระหว่างวันที่ 2-6 ธันวาคม การเยือนจีนของฟานวันข่าย (Phan Van Khai) นายกรัฐมนตรีเวียดนามในเดือนตุลาคม และได้ทำการลงนามในแถลงการณ์ร่วมเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างกันในระยะยาว นอกจากนี้ยังมีการเยือนจีนของรองนายกรัฐมนตรีเวียดนามเตินสูง (Nguyen Tan Dung) ในเดือนพฤษภาคม การเยือนจีนของสมาชิกถาวรของคณะกรรมาธิการเมือง (Plitburo) เวียดนาม ฟามเถเสวียต (Pham The Duyet) ในเดือนตุลาคม เป็นต้นไป ในการพบปะกันแต่ละครั้งประเด็นหลักสำคัญที่ทั้งสองฝ่ายจะเน้นถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างการประชุมของจูหรงจี ได้แก่ ความสำคัญของการคงสถานภาพเดิมในทะเลจีนใต้หรือที่เวียดนามเรียกว่าทะเลจีนตะวันออก และความพยายามในการหาความเป็นเอกฉันท์ในหมู่ประเทศที่เกี่ยวข้องกับท่าทีของแต่ละประเทศเกี่ยวกับกรณีทะเลจีนใต้³⁸

ปี ค.ศ.2000

หลังจากที่จีนและเวียดนามได้ร่วมลงนามข้อตกลงว่าด้วยชายแดนทางบกในปลายเดือนธันวาคม ค.ศ.1999 แล้ว ในวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ.2000 ทั้งสองประเทศก็ได้บรรลุข้อตกลงแบ่งเขตแดนในอ่าวตังเกี๋ยอีกครั้งในระหว่างการประชุมของประธานาธิบดี เทรินดึกเลื่อง (Tran Duc Luong) ทั้งสองประเทศได้เริ่มเจรจาข้อตกลงดังกล่าวนับตั้งแต่ ค.ศ.1982 นอกจากนี้ทั้งสองฝ่ายยังได้ลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการประมง ซึ่งรวมถึงกฎระเบียบของการก่อตั้งพื้นที่

³⁸ รัญญาทิพย์ ศรีพนา, "เวียดนาม," ใน *เอเชียรายปี 2000 /2543*. ทราเยแก้ว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และพรพนสิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 193-194.

ประมงร่วมในอ่าวตังเกี๋ยที่ทั้งสองประเทศจะร่วมมือในการอนุรักษ์และนำทรัพยากรทางทะเลมาใช้ อย่างยั่งยืน อีกทั้ง กฎระเบียบของการร่วมมือในการจับปลาและในการทำวิจัยในเรื่องดังกล่าว³⁹

ปี ค.ศ.2001

ในปี ค.ศ.2001 เวียดนามได้ต้อนรับคณะผู้แทนระดับสูงจากจีนอย่างน้อย 3 คณะ ดังเช่น การเยือนของรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมของจีน ชีโฮ่เทียน (Chi Hoatien) ในเดือนกุมภาพันธ์และ ได้ลงนามในความร่วมมือด้านความมั่นคงและการแลกเปลี่ยนบุคคลากรด้านทหารระหว่างกัน ในเดือนเมษายน หูจิ้นเทา (Hu Jintao) รองประธานาธิบดีได้เข้าร่วมในการประชุมสมัชชาพรรคแห่งชาติ ครั้งที่ 9 แต่กระนั้นก็ตาม ในระหว่างการเยือนดังกล่าว สื่อมวลชนเวียดนามก็ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับอุบัติเหตุของเวียดนามในทะเลจีนใต้และยืนยันการเรียกร้องดินแดนในพื้นที่แห่งนี้ และ ทันทีที่นงดึกหมั่น (Nong Duc Manh) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เขาก็ได้ยืนยันในความสัมพันธ์อันดีระหว่างเวียดนามและจีนในทันที

การเยือนครั้งสำคัญอีกครั้งในรอบปีได้แก่ การเยือนของหลี่เผิงประธานคณะกรรมการถาวรแห่งสภาประชาชนแห่งชาติจีนในเดือนกันยายน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปรึกษาหารือกันในเรื่องความร่วมมือในด้านกฎหมายกับเหงียนวันอัน (Nguyen Van An) ประธานรัฐสภาเวียดนาม โดยเน้นการนำข้อตกลงต่างๆ ในด้านเขตแดนทางทะเลและความร่วมมือด้านการประมงมาปฏิบัติ

ในเดือนพฤศจิกายนนงดึกหมั่นได้เดินทางเยือนจีนอย่างเป็นทางการ และได้เจรจากับ เจียงเจ่อหมินเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนในเรื่องการระหว่างประเทศ ทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยเฉพาะเกี่ยวกับการก่อการร้ายและได้หวั่น การค้า การลงทุน การติดต่อแถบชายแดนเวียดนาม-จีน ความร่วมมือในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกของจีน⁴⁰

ดังนั้น นอกจากการเดินทางเยือนระหว่างผู้นำของทั้งสองประเทศอย่างต่อเนื่องแล้ว ในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการเมืองนั้น ทั้งจีนและเวียดนามต่างได้มีการแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันในหลายๆ ประเด็น เช่น ความร่วมมือทางวัฒนธรรม, วิทยาศาสตร์, เทคโนโลยี,

³⁹ รัญญาทิพย์ ศรีพนา, "เวียดนาม," ใน *เอเชียรายปี 2001/2544*. ทราญแก้ว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และพรพนสิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 155.

⁴⁰ รัญญาทิพย์ ศรีพนา, "เวียดนาม," ใน *เอเชียรายปี 2002/2545*. ทราญแก้ว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และพรพนสิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 154.

การศึกษา และการทหาร เป็นต้น โดยจะเห็นได้ว่าหลังจากที่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกันแล้ว จีนและเวียดนามต่างมีการดำเนินความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างกันที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้า

หลังจากการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง ทั้งจีนและเวียดนามต่างแสวงหาหนทางในการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาการของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศได้เริ่มขึ้น เมื่อการค้าทวิภาคีระหว่างจีนและเวียดนามมีมูลค่าเพิ่มขึ้นจาก 0 ในปี ค.ศ.1985 ไปเป็น 227 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี ค.ศ.1991⁴¹

ทั้งนี้ แม้ว่าจีนและเวียดนามจะยังคงมีความตึงเครียดตามแนวพรมแดนระหว่างกันอยู่ แต่การค้าระหว่างสองประเทศก็ยังคงมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยการค้าของทั้งสองมีอัตราการเติบโตมากกว่า 10% ต่อปี ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากความคล้ายคลึงกันของตลาดทางตอนเหนือของเวียดนามกับตลาดทางตอนใต้ของจีน และการปรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ทำให้อุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ของทั้งสองลดลง ดังจะเห็นได้จากในปี ค.ศ.1993 คณะรัฐมนตรี (China's State Council) ได้สนับสนุนให้จีนและฮ่องกงไปลงทุนในเวียดนาม

นอกจากนี้จีนยังได้ดำเนินการวางแผนขยายการค้าชายแดนระหว่างสองประเทศไปยังเกาะไห่หนาน มากกว่านั้นในการประชุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคครั้งที่ 3 (Third Conference of Subregional Economic Activity) ที่จัดขึ้นโดยเวียดนามนั้น จีนยังได้เข้าร่วมในการประชุมดังกล่าว และมีกรวางแผนสร้างโครงสร้างพื้นฐานและกำหนดกฎระเบียบ เพื่อรองรับปริมาณการค้าระหว่างจีนและเวียดนามที่เพิ่มมากขึ้น

โดยในปี ค.ศ.1994 นั้น การค้าระหว่างจีนและเวียดนามได้เพิ่มขึ้นเกือบ 20% และการแลกเปลี่ยนการค้าระหว่างทั้งสองประเทศมีปริมาณสูงสุดถึง 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และในปีเดียวกันจีนได้ลงทุนในเวียดนามมากกว่า 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยความพยายามของจีนที่จะเน้นความสัมพันธ์ที่ผ่านมิติทางเศรษฐกิจให้มากที่สุดนั้นยิ่งทวีความชัดเจนขึ้น เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ.1994 จีนกับเวียดนามสามารถบรรลุข้อตกลงเกี่ยวกับระเบียบการค้าตรงบริเวณชายแดน

⁴¹ Chang Pao Min, "Vietnam and China: New Opportunities and New Challenges"

ภายหลังจากใช้ความพยายามมาเป็นเวลา 2 ปี โดยประเด็นสำคัญของข้อตกลงดังกล่าว ครอบคลุมถึงเรื่องของภาษี อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราและบริษัทผู้มีสิทธิทำการค้า เป็นต้น นอกจากนี้จีนยังได้ให้เงินกู้เวียดนามมูลค่า 170 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สำหรับการปรับปรุงโรงงาน ถลุงเหล็ก ถาย เหยียน สตีล อีกด้วย⁴²

สำหรับการค้าระหว่างจีนและเวียดนามที่ผ่านมา ทั้งสองประเทศมีมูลค่าการค้ารวมกัน ประมาณ 180 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือ 4,500 ล้านบาท โดยไม่รวมมูลค่าของการค้าแบบลักลอบ ส่วนการลงทุนของจีนในเวียดนามนั้นมีมูลค่าโดยประมาณ 10 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือ 250 ล้านบาท จากการลงทุนจากต่างประเทศในเวียดนามทั้งหมด 6,600 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือ 162,500 ล้านบาท

นอกจากนี้จีนยังได้วางนโยบายเพื่อพัฒนาและสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างสอง ประเทศ โดยจีนได้กำหนดนโยบาย ดังนี้⁴³

1. เปิดทางรถไฟระหว่างไฮฟองและคุนหมิง เพื่อขยายการค้าเข้าสู่มณฑลยูนนาน ซึ่งเป็นดินแดนไม่มีทางออก (land-locked) ได้โดยตรง
2. ขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้แก่ภาคเอกชนรวมถึงสิทธิในการดำเนินการค้าชายแดน
3. เพื่อขนาดและปริมาณของตลาดชายแดน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในภูมิภาค และลดความขัดแย้งทางการเมืองตามพรมแดน
4. การลงทุน โดยเฉพาะการลงทุนในเวียดนาม
5. เพิ่มเสรีภาพในการค้า การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และดำเนินการค้าแบบ win-win outcome ซึ่งจะส่งผลให้พลเมืองของทั้งสองประเทศสามารถติดต่อและได้ผลประโยชน์ร่วมกัน

นับตั้งแต่จีนและเวียดนามประสบความสำเร็จในการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1991 นั้น จีนและเวียดนามยังได้ร่วมลงนามในข้อตกลงต่างๆ ร่วมกัน 12 ฉบับ ได้แก่ ข้อตกลงเกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจ, การค้า, การลงทุน , การจัดตั้งระบบธนาคาร, การป้องกันการหลีกเลียงทางภาษีและการค้าตามพรมแดน นอกจากนี้ทั้งจีนและเวียดนามยังได้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมทางเศรษฐกิจและการค้า เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของ

⁴² วรศักดิ์ มหัทธโนบล, "จีน," ใน *เอเชียรายปี 1995/2538*. ทราญแก้ว ทิพากร, ดลยา เทียนทอง และพรรณศิริ พรหมพันธุ์ม, บรรณาธิการ, หน้า 196.

⁴³ Chang Pao Min, "Vietnam and China: New Opportunities and New Challenges" *Contemporary Southeast Asia* Vol.19, 2: 141.

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างสองประเทศ ดังนั้น จากการปรับความสัมพันธ์ดังกล่าว ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้จีนและเวียดนามสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน

สรุป

ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามนั้น หลังจากการทำสงครามสั่งสอนระหว่างจีนและเวียดนามยุติลง ความสูญเสียจากสงครามดังกล่าว ได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศยุติลงทันที อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทั้งสองประเทศจะพยายามแสวงหาหนทางในการเจรจาและหาทางปรับความสัมพันธ์ระหว่างกันหลายต่อหลายครั้ง แต่กระบวนการในการปรับความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็เป็นไปได้ยากยิ่งนัก

เนื่องจากความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้งทางผลประโยชน์และความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความคลางแคลงใจซึ่งกันและกันนั้น ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ทั้งสองประเทศไม่สามารถประสบความสำเร็จในการแสวงหาทางเจรจาร่วมกันได้ นอกจากนี้ทั้งจีนและเวียดนามต่างยังคงมีปัจจัยต่างๆ อีกมากมายที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น ความสัมพันธ์สหภาพโซเวียต-เวียดนาม ความสัมพันธ์จีน-สหภาพโซเวียต ปัญหาข้อพิพาททางดินแดน ปัญหาแก้มปูชา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ทั้งจีนและเวียดนามต่างพยายามขจัดปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังได้เกิดปัจจัยมากมายที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้กระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามง่ายดายขึ้น ได้แก่ การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต การลดบทบาทของสหภาพโซเวียตในการให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนาม การหาข้อสรุปในการแก้ปัญหาคข้อพิพาททางดินแดนระหว่างจีนและเวียดนาม และการถอนทหารของเวียดนามออกจากแก้มปูชา โดยหลังจากที่ทั้งสองประเทศสามารถขจัดปัญหาในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันเรียบร้อยแล้วนั้น ในวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ. 1991 จีนและเวียดนามจึงได้สถาปนาความสัมพันธ์ความสัมพันธระหว่างกันอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากที่จีนและเวียดนามสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกันอีกครั้งหนึ่งแล้วนั้น ทั้งจีนและเวียดนามต่างมีการพัฒนาความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการของความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ นอกจากนี้หลังจากที่มีการสถาปนา

ความสัมพันธ์ระหว่างกันแล้ว ผู้นำระดับสูงของทั้งสองประเทศได้มีการแลกเปลี่ยนการเดินทางเยือนซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้⁴⁴

รายชื่อผู้นำจีนที่เดินทางเยือนเวียดนาม

- หลี่เผิง นายกรัฐมนตรีจีน เดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน ถึงวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ.1992
- เจียงเจ๋อหมิน ประธานาธิบดีจีน เดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 19 - 22 พฤศจิกายน ค.ศ.1994
- หลี่เผิง นายกรัฐมนตรีจีนเดินทางเยือนเวียดนาม เพื่อเข้าร่วมการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ 8 ระหว่างวันที่ 26 - 28 มิถุนายน ค.ศ.1996
- ฉีเยว่ซือ (Qiao Shi) ประธานคณะกรรมการถาวร NPC เดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 17 - 21 พฤศจิกายน ค.ศ.1996
- หลี่รุ่ยหวน (Li Ruihuan) ประธานคณะกรรมการการพรรคคอมมิวนิสต์จีนเดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 7 - 10 ธันวาคม 1997
- เว่ยเจี้ยนซิน (Wei Jianxin) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน เดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 17 - 22 กันยายน ค.ศ.1998
- หูจิ้นเทา รองประธานาธิบดีจีน เดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 17 - 19 ธันวาคม ค.ศ.1998
- จูหรงจี ประธานาธิบดีจีน เดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 1 - 4 ธันวาคม ค.ศ.1999
- หูจิ้นเทา รองประธานาธิบดีจีนเดินทางเยือนเวียดนาม เพื่อเข้าร่วมในการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ครั้งที่ 9 ระหว่างวันที่ 19 - 22 เมษายน ค.ศ.2001
- หลี่เผิง ประธานคณะกรรมการ NPC เดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 7 - 10 กันยายน ค.ศ.2001
- เจียงเจ๋อหมิน ประธานาธิบดีจีน เดินทางเยือนเวียดนามระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ.2002

รายชื่อผู้นำเวียดนามที่เดินทางเยือนจีน

- โดเมย เลขาธิการคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 5 - 10 พฤศจิกายน ค.ศ.1991

⁴⁴ <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjlb/zzjg/yzs/gjlb/2792/t16246.html>

- ไวอานเกียท นายกรัฐมนตรีเวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 5 – 10 พฤศจิกายน ค.ศ.1991
  - เลอดักอานห์ ประธานาธิบดีเวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 9 – 15 พฤศจิกายน ค.ศ.1993
  - นงด๊กหมั่น ประธานสภาแห่งชาติ เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 21 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ.1995
  - โดเมย เลขาธิการคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 26 พฤศจิกายน ถึงวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1995
  - ฟานวันชาย นายกรัฐมนตรีเวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 19 – 23 ตุลาคม ค.ศ.1998
  - เลขาเฟี้ยว (Le Kha Phieu) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 2 มีนาคม ค.ศ.1999
  - ผ่ามเถเสวียด คณะกรรมการการถาวรพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 8 – 10 ตุลาคม ค.ศ.1999
  - นงด๊กมานห์ ประธานสภาแห่งชาติ เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 4 – 10 เมษายน ค.ศ.2000
  - ฟานวันชาย นายกรัฐมนตรีเวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 25 – 28 กันยายน ค.ศ.2000
  - เทรินด๊กเลื่อง (Tran Duc Luong) ประธานาธิบดีเวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 25 – 29 ธันวาคม ค.ศ.2000
  - นงด๊กมานห์ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน ถึงวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ.2001
  - เหงียนวานอ๋ง ประธานสภาแห่งชาติ เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 12 – 21 เมษายน ค.ศ.2002
  - นงด๊กมานห์ เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม เดินทางเยือนจีนระหว่างวันที่ 7 – 11 เมษายน ค.ศ.2003
- ดังนั้น จากพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจดังกล่าว จะเห็นได้ว่าหลังจากที่จีนและเวียดนามสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกันอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ.1991 แล้วนั้น ทั้งสองประเทศต่างยังแสวงหาหนทางในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง